

E boleditswe
ebile e sepelelana
le CAPS

Mphato wa

2

Mabokgoni a Bophelo ka SEPEDI

Puku ya 2
kotara ya 3 & 4

Leina:

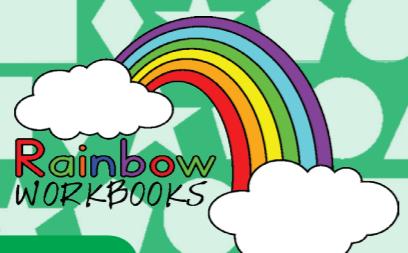

Phapoši:

ISBN 978-1-4315-0268-4

9 781431 502684

**LIFE SKILLS IN SEPEDI
GRADE 2 – BOOK 2**

TERMS 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0268-4

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

10th Edition

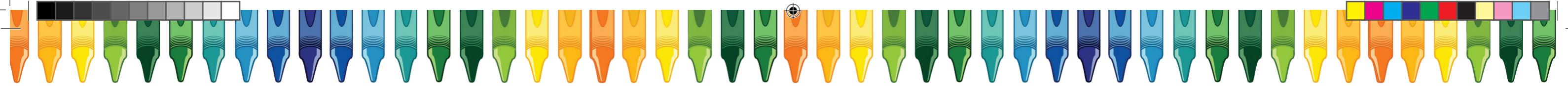
Workbooks available in this series:

- Grade R (in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional Language.

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Diteng

Kotara ya 3 Letlakala

33	Ke ka lebaka lang mobu o le bohlokwa go ren?	2
34	Bohlokwa bja mobu	4
35	Ka ga mobu go ya pele	6
36	Go šoma ka mobu	8
37	Dinamelwa tša mo fase: tseleng	10
38	Dinamelwa tša mo fase: ka setimela	12
39	Senamelwa sa moyeng	14
40	Dinamelwa tša ka meetseng	16
41	Ka ga dinamelwa tša meetseng gape	18
42	Dinamelwa tša bohle	20
43	Poloego ditseleng	22
44	Melao ya tsela	24
45	Patrolo ya barutwana	26
46	Ka fao balaolasephethethe ba re thušago	28
47	Batho ba bangwe ba ba re thušago	30
48	Mošomo wo mobotse mo motseng	32

Kotara ya 4 Letlakala

49	Naga ya ren, Afrika- Borwa	34
50	Folaga ya ren ya setšhaba	36
51	Koša ya ren ya setšhaba le dika tša ren tša setšhaba	38
52	Dika tša ren tša setšhaba	40
53	Mekgwa ye e fapanego ya kgokagano	42
54	Kgokagano ka go ngwala le ka mantšu a ren	44
55	Mekgwa ye mengwe gape ya kgokagano	46
56	Kgokagano ka dipapatšo le mmino	48
57	Na re kgokagana bjang ge re sa kwe?	50
58	Re kgokagana bjang ge re sa kgone go bona?	52
59	Mosegare le bošego	54
60	Ditoro le dikganyogo tša bošego	56
61	Mošomo wa mosegare le wa bošego	58
62	Go dira mošomo wo mobotse bošego	60
63	Diphoofolo tša bošego	62
64	Phoofolo yeo e dulago e bolokegile bošego	64

Mdi Angie Motshekga,
Tona ya Thuto ya
Motheo

Mna Enver Surty,
Motlatša-Tona ya
Thuto ya Motheo

Dipukutšomo tše di tšweleditšwe go thuša bana ba Afrika Borwa ka tlase ga boetapele bja Tona ya Thuto ya Motheo, Mdi Angie Motshekga, le Motlatša-Tona wa Thuto ya Motheo, Mna Enver Surty.

Rainbow Workbooks di bopa karolo ya mohlwaela wa tsenogare woo maikemišetšo a wona e lego go kaonafatša mošomo wa barutwana ba Afrika Borwa bao ba lego mephatong ye tshela ya mathomo. Projekte ye, bjalo ka ge e le ye nngwe ya dinepokgolo tša Dithulaganyo tša go Diragatša tša Mmušo, e kgonne go diragala ka thekgo ya mašeleng a go tšwa, ka ntle le go kgokgona go Sešegotlotlo sa Bosetšhaba. Se se kgontšitše Kgoro go dira dipukutšomo tše, ka maleme ka moka a semmušo, ka ntle ga gore Kgoro e lefe.

Re hutša gore barutiši ba tla holega ka dipuku tše mošomong wa bona wa tšatši ka tšatši wa go ruta, le go kgonthiša gore barutwana ba kgona go fetša lenanethuto. Re hlokometše gore re hlahlle barutiši ditirong ka moka ka go tsenya maswao a ditaetši ao a laetšago seo morutwana a swanetšego go se dira.

Re tloga re hutša gore bana ba tla ipshina ka go dira mešomo ye e lego ka mo dipukwaneng tše ge ba dutše ba gola, ba ithuta, le gore wena, morutiši, o tla ipshina le bona mo lethabong la go ithuta.

Re kganyogela lena, barutiši, le barutwana ba lena, katlego, ka tšhomiošo ya dipukutšomo tše.

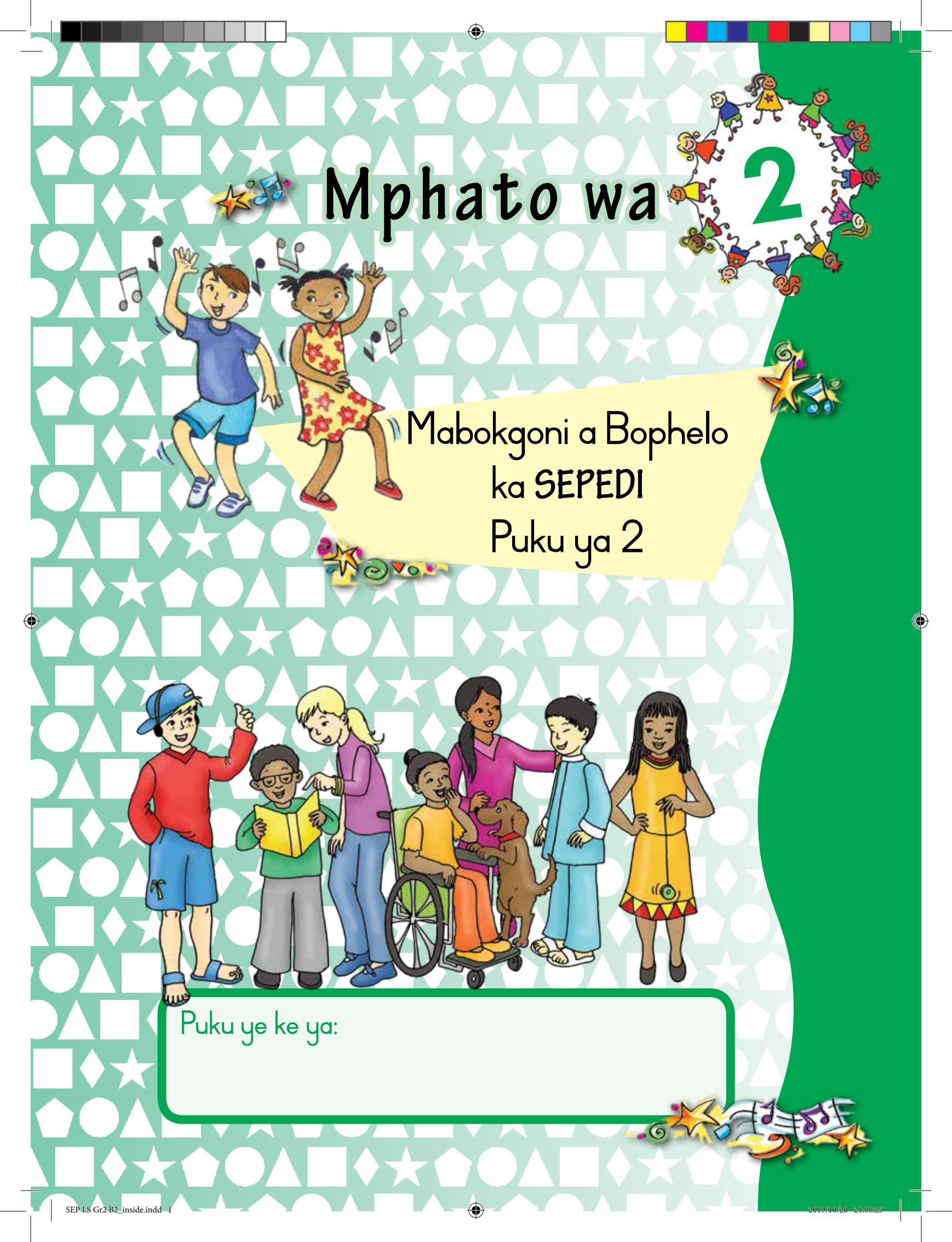
Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Tenth edition 2020

ISBN 978-1-4315-0268-4

This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Mphato wa 2

Mabokgoni a Bophelo
ka SEPEDI
Puku ya 2

Puku ye ke ya:

Ke ka lebaka lang mobu o le bohlokwa go rena?

A re baleng

Batho ba swanetše go ba le mobu gore ba phele. Lefase le re dulago go lona le dirilwe ka mobu. Re aga mengwako ya rena godimo ga mobu, re bjala dimela mo mobung gore re je. Diphooftolo le tšona di swanetše go ba le mobu. Dipudi le dikgomo di fula bjang le dimela tše dingwe tše di melago gona mo mobung. Diphooftolo tše dingwe tše nnyane, tše bjalo ka mebutla, magotlo, le dikhunkhwane, bjalo ka ditšhošwane le diboko, di phela ka gare ga mobu. Gomme, bontši bja dimela bo swanetše go ba le mobu gore bo gole.

Go na le mehuta ye meraro ye e fapanego ya mobu.

Mohlaba

Ge o ka fogohla bonnyane bja mohuta wo wa mobu ka menwana ya gago, o tla kwa gore o bothata ebole ke mohlaba wo o omilego. Go bonolo gore phefo ye e fokago e gašanye mohlaba. Ge o tšhela meetse godimo ga mohlaba a feta ka lebelo gomme a sepela le mohlaba wo mongwe. Dibjalo ga di gole gabotse mo mobung wo wa mmala wa go taga.

Mohlaba

Letsopa

Mobu wo mongwe o kwagala e le letsopa. Ge o kolobiša mobu wa mohuta wo, o a kgomarela. O ka dira dilo tše dintši ka letsopa le le kolobilego, bjalo ka dikomiki, dibjana le diphooftolo tše letsopa, eupša dimela tšona go bothata go di godiša gabotse mobung wo. Ge pula e ena, letsopa le swara meetse nako ye telele, gomme dimela tše di bjetšwego mo go lona, di hwetša meetse a mantši go fetiša.

Mobu wa letsopa

Seloko

Seloko ke mobu wo mokaone go feta, wo o loketšego dipeu le dibjalwa. Ga o thape kudu le gona ga o ome kudu. O na le dijo tše di lekanego go dira gore dibjalo di gole. Seloko se swana le motswako wa mohlaba le letsopa eupša ka tlwaelo o nyakile go ba wo moso ka mmala.

A re direng

Nyakišiša gore mobu wo o lego mo sekolong sa lena ke wa mohuta mang.

- Sepelasepela mo mabaleng a sekolo o na le mogwera wa gago, le bone ge eba le ka hwetša mohlaba, letsopa goba seloko.
- Tlišang mobu wa go tšwa mafelong a mararo a go fapano ka phapošing le o rwele ka ditšitswana le mekolana goba dikomiki.
- Ditšhelo tšeо tša lena le di fe dinomoro tše: I, 2 le 3.

Seloko

A re boleleng

Bolela le mogwera wa gago ka mebu yeo le tlilego le yona phapošing go tšwa mafelong ao a fapanego mo mabaleng a sekolo. Arabang dipotšiо tše ka ga mohuta wo mongwe le wo mongwe wa mobu.

- Mohuta woo wa mobu ke wo mobjang?
- Mohuta woo wa mobu o kwagala bjang ge o o swara?
- Go be go na le dimela mobung woo ge le o gelela?

A re ngwaleng

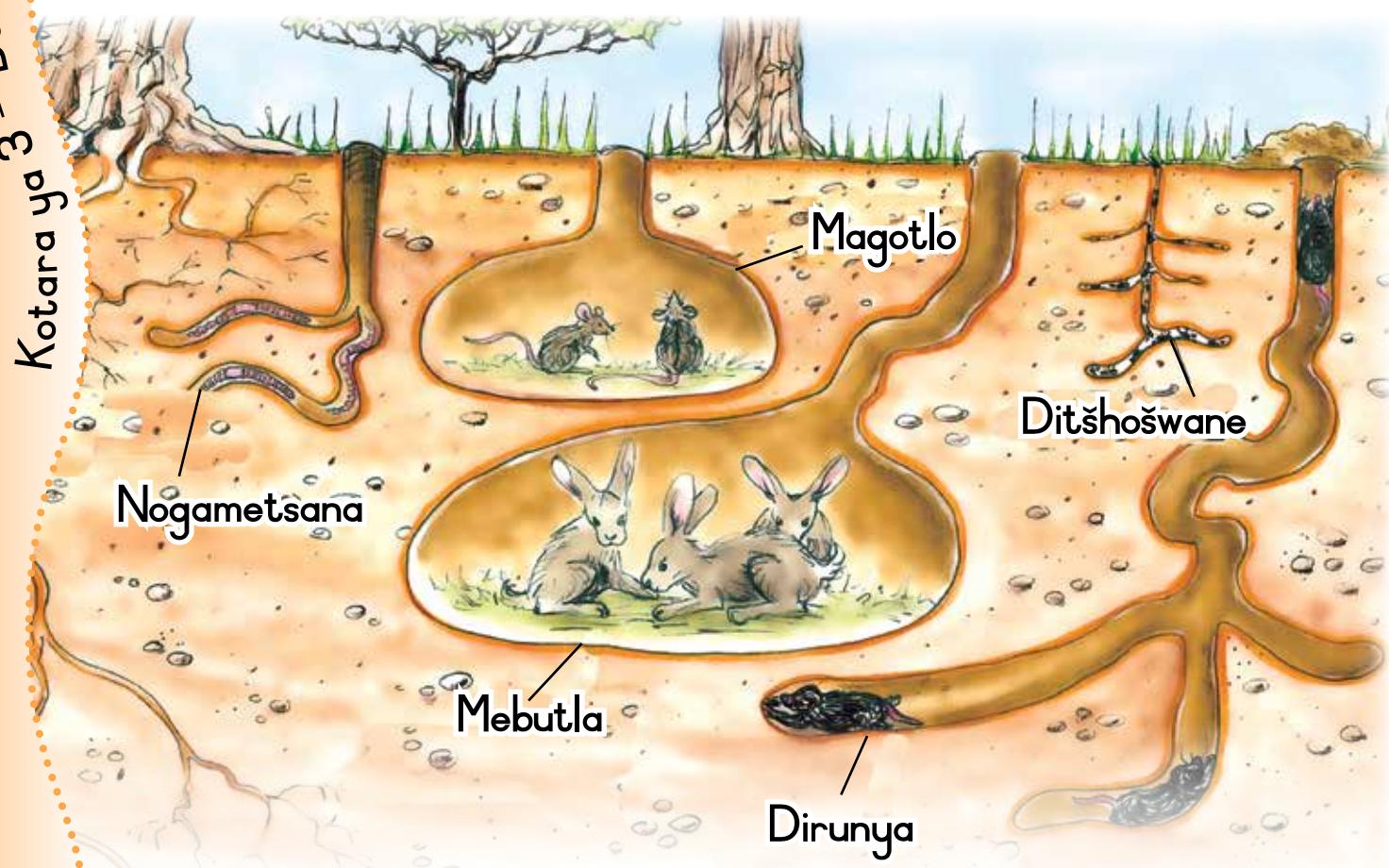
Mo lepokisaneng la mathomo, ngwala lefelo leo le hweditšego mobu woo go lona gomme le khalareng dikarabo tša maleba.

O hweditše mobu kae?	O kwagala bjang?			Go be go na le dimela mobung woo?	
	omile	go koloba le go mamarela	mafofora	ee	aowa
	omile	go koloba le go mamarela	mafofora	ee	aowa
	omile	go koloba le go mamarela	mafofora	ee	aowa

Bohlokwa bja mobu

Beke ya /

Botša mogwera wa gago ka ga diphoofolo tše o di bonago mo seswantshong. Na o ka gopola ka diphoofolo tše dingwe tše o di dulago ka mobung? Ngwala maina a tšona.

- Thala goba o pente seswantsho sa dinonyana, dihlapi le dikhunkhwane. Boledišanang ka ga mmala le sebopego sa tšona.
- Kgoboketša dilo tša tlhago tše bjalo ka makalana, matlakala, wulu le mohlabi. Dira seswantsho (kholatše) sa go tswakatswakwa ka dilo tša go fapani. Bolela ka ga mebala, dibopego le ka fao di kwalago ka gona.

A re ngwaleng

Letšatšikgwedi:
Thala mothalo go nyalanya dilo tše di lego ka mapokising ka go la nngele; le phopholego ya tšona, ke gore ka mokgwa wo di kwalago ge o di swara; ka go la mmagoja.

Sirapo

Mosamelo

Mootlwa

Lebato

Galase

Sešepe

bothata

tanya

boreledi

boleta

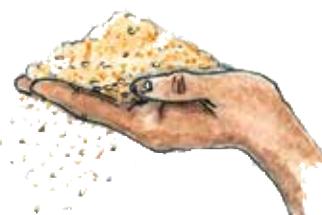
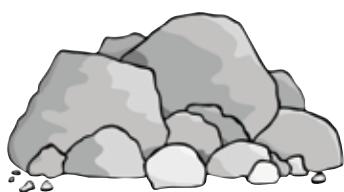
thelela

bogale

A re ngwaleng

Na dilo tše di kwagala bjang ge o di phophola?
Ngwala dikarabo tša gago.

A re itšhidulleng

Dirang sediko. Kitimang go ya ka la go ja ka morago le ye ka go la nngele. Ka morago le foše kgwele go tloga go morutwana yo go ya go yo a latelago. Thomang ka go ya go la go ja ka morago le ye ka go la nngele..

Morutši:
Saena:

Letšatšikgwedi:

Ka ga mobu go ya pele

A re baleng

Re swanetše go hlokomela mobu

Karolo ye bohlokwahllokwa ya mobu mo bathong le diphoofolong ke mobugodimo. Ke mobu woo mo go wona dimela di golago. Medu ya dimela e thibela phefo le pula go gogola mobugodimo. Dimela di a hwa ge pula e le ye nnyane, le ge mollo o ka tshuma hlaga. Di a hwa, gape, ge pula e le ye ntši kudu. Ge go se na le dibjalo, mobugodimo o a gogolega goba o tšewa ke phefo. Se se bitšwa kgogolego ya mobu.

Batho le bona ba hlola kgogolego ya mobu. Ge re sa hlokomele mobu, re ka se fepe dibjalo tseo di phelago mo go wona; gomme di thoma go hwa. Ka lebaka leo mobu o gogolwa ke meetse goba o phatlalatšwa ke phefo.

A re boleleng

Bolela le mogwera wa gago ka ga mokgwa wo batho ba ka bakago kgogolego ya mobu ka gona. Leka go araba dipotšišo tše:

Go direga eng ge re rema e bile re tloša mehlare ye mentši kudu?

Go direga eng ge re rua dipudi, dinku goba dikgomo tše dintši mo nageng?

A re ngwaleng

Lebelela diswantšho tše. Bolela le mogwera wa gago ka se se diregago ka mobu, ka morago o swaye ka leswao le (✓) mo go karabo ye nngwe le ye nngwe ya maleba.

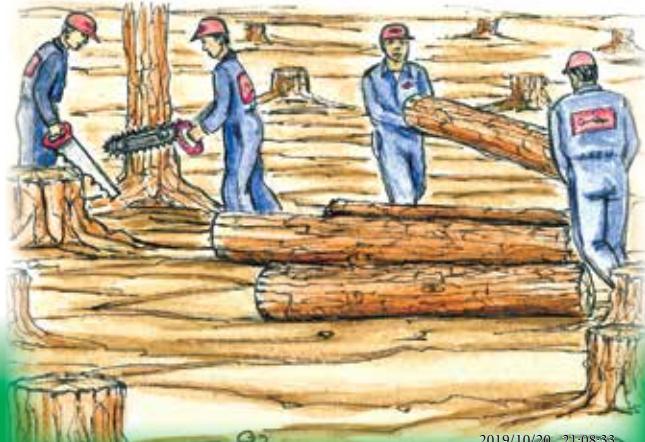
Na kgogolego ya mobu e hlolwa ke

phefo	
mello	
Pula ye nnyane go feta	

Na kgogolego ya mobu e hlolwa ke

letšatši	
batho	
phefo	

Letšatšikgwedi:

A re baleng

Dimela di nyaka mobu wo mobotse gore di gole

Mehlare le dimela di hwetša dijo mo mobung. Ge mehuta ye e fapanego ya mehlare le dimela di mela felo gotee, di tše dijotše di fapanego mo mobung, gomme mobu o dula o nonne. Ge molemi a bjala fela mohuta o tee wa semela, bjalo ka lehea, mohuta o tee wa dijo, o šomišwa ke semela seo. Se se ka dira gore mobu o seke wa dula o nonne. Balemi ba boloka mobu wa bona ka go bjala dimela tše di šomišago mehuta ya go fapana ya dijo go tšwa mobung. Re ka kgoni go babalela mobu wa rena gore o dule o nonne ka go o tšhela podišwa. O ka itirela podišwa ya gago. Podišwa e fa dimela phepo. Bjale go latela motswako wa go dira podišwa.

A re direng

Motswako wa podišwa

O swanetše go ba le:

- Dikgapetla tša dienywa le tša merogo.
- Matlakala ao a hloholoregilego le mabjang ao a omilego.
- Dikgapetla tša mae • Dipampiri tša go gagoga • Khatepokisi

Seo o swanetšego go se dira:

- Kgoboketša dilo tše sekhutlong go ba moriti ka tšhengwaneng.
- Tšhela mobu wo monnyane.
- Tšhela meetse a go lekanelo mo thotobolong (e se ke ya koloba kudu)
- Fetola thotobolo ka foroko bekeng ye nngwe le ye nngwe goba mo dibekeng tše pedi.
- Ge e thoma go ntshofala le go foforega, e epele ka mobung wa tšhengwana ya gago.
- Bogela dimela tša gago ge di gola ka go maatlafala, di kgahliša!

O se ke wa šomiša:
Ditšhitswana, digalase, plastiki,
hlapi, nama,
maswi goba tšhese.

A re ngwaleng

Lebelela diswantšho
gomme o swaye ka
leswao le (✓) go dilo
tše o ka di šomišago
thotobolo ya gago ya
podišwa. Dira leswao
le (✗) go dilo tše o
segó wa swanela go di
šomiša.

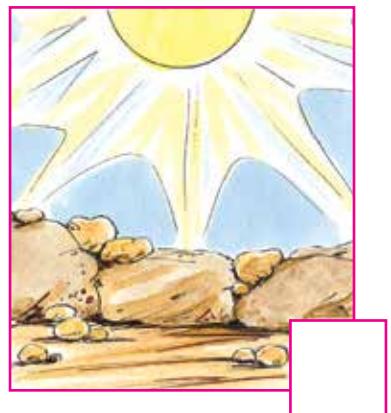
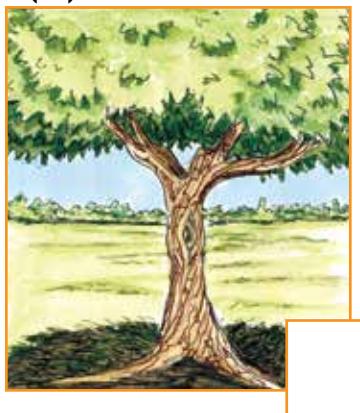
Morutši:
Saena:
Letšatšikgwedi:

Go šoma ka mobu

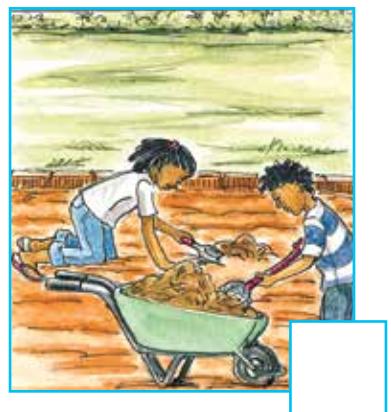
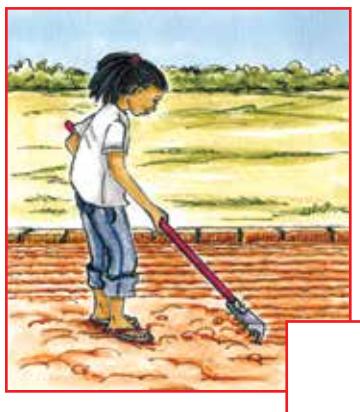
A re baleng

Oratilwe le kgaetšedi ya gagwe, Oketšo, ba nyaka go dira tšhengwana. Oketšo o nyaka go bjala merogo gomme Oratilwe o nyaka go bjala matšoba. Sa mathomo, ba swanetše go tsea sephetho sa gore lefelo le lekaonekaone moo go ka dirwago tšhengwana go lona, ke lefe. Na o ka ba thuša? Lebelela diswantšho tše gomme o swaye lepokisi la maleba ka (✓).

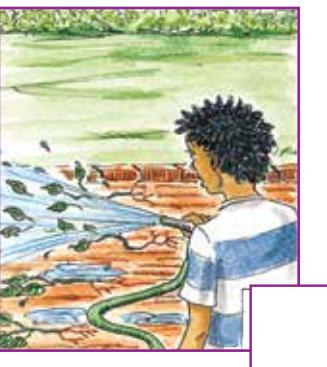
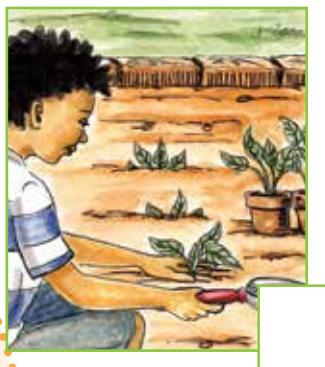

Se se latelago, ba swanetše go dira eng?

Nomora diswantšho tše di latelago go ya ka tatelano ya maleba.

Na ba dira dilo tše di lokilego? Swaya dilo tša maleba ka (✓), gomme o swaye ka leswao le (✗) go dilo tše di phošagetšego.

A re boleleng

Bolela le mogwera wa gago ka ga go ba le tshengwana le mehlare ya dienywa kua gae. Na go boloka tshete? Na merogo le mehlare ya dienywa di na le tatso ye kaone? Efa lebaka. Ke mehuta efe ya merogo goba dienywa ye o ka e bjalgo kua gae? Ke eng se se golago gabotse mo motseng wa geno? Lebelela ditshengwana tše dingwe goba dipolasa.

A re ngwaleng

Dira lenaneo la mehuta ya merogo yeo o nyakago go e bjala.

Kgauswi le mohuta wo mongwe le wo mongwe, ngwala gore ke ka lebaka la eng o nyaka go o bjala.

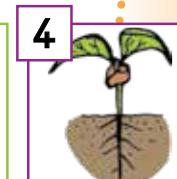
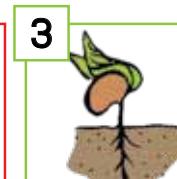
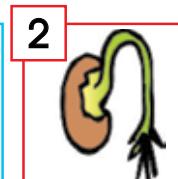
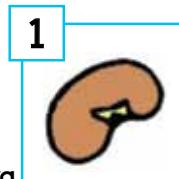

A re direng

Lebelela diswantšho
tše gomme o botše
mogwera wa gago

gore go direga eng mo semeleng sa nawa
seswantšhong se sengwe le se sengwe.

A re itšidulleng

- Theeletša morutši. Ge a re kitima, fofa, ewa goba kata bjalo ka pere, dira ka pela ka yona nako yeo.
- Ema ka leoto le tee. Bjale, fetolela go leoto le lengwe.

Thala mothalo mo fase goba bea seripa sa thapo mo lebatong.

- Sepela godimo ga mothalo.
- Bea matsogo a gago ka mathoko gore o lekanele (tokaela).
- Leka o tswaletše mahlo!

Dinamelwa tša mo fase: tseleng

A re baleng

Re šomiša mehuta ya go fapania ya dinamelwa go tloga lefelong le go ya lefelong le lengwe. Gape re di šomiša go rwala dilo go tloga lefelong le lengwe go ya go le lengwe. Bontši bja rena re šomiša ditsela, diporo le ditsejana tša maoto. Gape re šomiša le dinamelwa tša go swana le dilori le ditimela go rwala dilo.

A re direng

Lebelela diswantšho. Ka moka di laetša mekgwa ye e fapanego ya go šomiša dinamelwa mo tseleng. Šomiša mothalo go nyalanya seswantšho se sengwe le se sengwe le lentšu la maleba.

sethuthuthu

thekisi

pese

A re boleleng

sefatanaga

karikana ya ditonki

sekuta

paesekele

lori

Bolela le mogwera wa gago gomme o arabe dipotšišo tše:

O ya ka eng sekolong ka mehla?

O ya ka eng kliniking?

O sepela ka eng ge o etela bagwera
le metswalo ya gago?

O ya ka eng toropong?

A re ngwaleng

Ngwala mafoko a mabedi a go hlaloša gore o ya bjang sekolong
letšatši le lengwe le le lengwe.

Bjale, feleletša mafoko a:

Morutiši wa ka o tla sekolong ka _____.

Ke ya kliniking ka _____.

Ge ke eya go mogwera wa ka, ke ya ka _____.

A re boleleng

Na o šomiša mohuta wa go feta o tee wa senamelwa ge o eya sekolong? Bana ba bangwe ba ka phapošing, ba šomiša mehuta efe ya dinamelwa?

Lebelela kerafo gomme o arabe dipotšišo.

Na barutwana ba bantši ka phapošing ya lena ba tla sekolong ka eng?

Ke bana ba bakae ba ba tlago sekolong ka sefatanaga?

5				
4				
3				
2				
1				
	Sepela	Thekisi	Pese	Sefatanaga

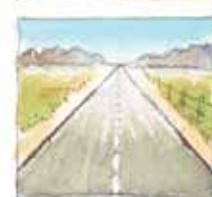

A re baleng

O a tseba gore go na le mehuta ye e fapanego ya dinamelwa. Gape go na le mehuta ye e fapanego ya ditsela, mohlala:

- Ditsela tša mobu
- Ditsela tša sekontiri

Tše dingwe tša ditsela tše di kopanyago metsemegolo ye mebedi, di na le bophaphathi bja ditsela tša tlwaelo gabedi. Tselabelo e bjalo ka tselakgolo, eupša mathoko a mabedi a ditsela tše o arogane. Mo tseleng ya mohuta wo o ka ya fela thoko e tee ya tsela.

A re boleleng

Na o kile wa sepela ka tselakgolo? Go na le tselabelo kgauswi le mo o dulago gona? Na bontši bja ditsela tša moo o dulago gona ke tša mobu goba tša sekontiri? Ke efe ye e bolokegilego go ka e šomiša – tselakgolo goba tselabelo? Efa lebaka la kgopolو ya gago.

38

Dinamelwa tša mo fase: ka setimela

Kotara ya 3 – Beke ya 3

A re baleng

Dinamelwa tša tsela ga se wona mokgwa o le noši wa go sepela mo fase. Re ka sepela gape ka go šomiša seporo. Seporo se swana le ditsejana tša go dirwa ka diripana tša ditshipi. Mebilana ye e bitšwa ditsela. Ditimela di sepela godimo ga seporo. Di rwala batho le dilo go tloga toropong ye go ya go ye nngwe. Setimela se kcona go nametša batho ba bantši go feta sefatanaga goba pese. Gape se ka rwala dilo tše boima, tše dintši go feta lori.

A re boləleng

Lebelela diswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga mehuta ye e fapanego ya ditsela tša setimela.

Ke sefe sa ditimela tše, seo se rwalago batho?

Ke sefe sa ditimela tše, seo se rwalago dipahlo?

Setimela se ka rwala dilo tša mohuta mang?

Setimela se se rwalago batho fela se bitšwa setimela sa batho. Setimela se se rwalago dipahlo fela, e sego batho se bitšwa setimela sa dipahlo.

Setimela sa mušimeetse

Setimela sa mohlagase

Setimela sa tisele

Setimela sa lephefo

Letšatsikgwedi:

A re nyalanyeng

Thala mothalo go nyalanya mohuta wa setimela ka go la go ja le tshedimošo ya maleba ka ga sona go la nngele.

Se hwetša maatla go tisele.

Se hwetša maatla go mušimeetse.

Se ke setimela sa lebelo kudu sa go šomiša mohlagase seo se ka kitimago ka lebelo la 200km ka iri. Setimela sa lephefo sa mathomo mo Afrika-Borwa ke Gautrain, Profenseng ya Gauteng.

Se hwetša maatla go mohlagase. Mohlagase o tšwa go dithapo tša maatla tše di fofago ka godimo ga seporo.

A re direng

Itirele setimela sa gago gomme o se thale mo sekgebeng sa letsogong la go ja. Bontšha mogwera wa gago seswantšho sa gago. Boledisanang ka ga dibopego le mebala.

A re ngwaleng

Araba dipotšišo tše:

Setimela se o ikgethetšego sona ke sa mohuta mang?

O lefa bokae ge o šomiša setimela?

Setimela sa gago se fihla kae?

E direle ka ntle

- Kata, kitima, fofela godimo le fase, fofela pele gomme o eme ka maoto a mabedi.
- Bjale tsea ka tsela ya go ba le ditšitiši yeo morutiši a go diretšego yona. O swanelwa ke go namela, go abula, go thedimoga goba go tshela, go tloga go selo go ya go se sengwe. Leka go dira se o rwele mokotlanawa hlogong.

39

Senamelwa sa moyeng

Kotara ya 3 – Bekē ya 4

Go fihla mo o ithutile ka ga mehuta ya dinamelwa tša go sepela mo nageng. Gape re ka sepela moyeng. Go na le mehuta ye e fapanego ya dinamelwa tša moyeng. 1. Re šomiša difofane go fofela mafelong a kgole. 2. Sefatanaga se ka sepela ka lebelo la 120 km ka iri. 3. Setimela se ka kitima ka lebelo la 200 km ka iri. 4. Sefofane se ka sepela ka lebelo la 955 km ka iri. Difofane le dihelikoptara ka moka di na le entšene ye e tiilego kudu. Dipalune tša go šomiša moya wa go fiša le diphaphamalamoyeng ga di na dientšene. 5. Dipalune tša moya wa go fiša di dula di phaphametše ka moya wa go fiša. Diphaphamala moyeng di na le mafego a go phaphamala lefaufaung. Batho ba fela ba šomiša dipalune tša moya wa go fiša le diphaphamala moyeng, e le go ithabiša le go bapala. 6. Baetalefaufaung ba ya sebakabakeng ka sephatšamaru.

Thala mothalo go tloga seswantšhong se sengwe le se sengwe go ya go lentšu la maleba.

Helikoptara

Sefofane sa go rwala batho

Sephaphamalamoyeng

Palune ya moya wa go fiša

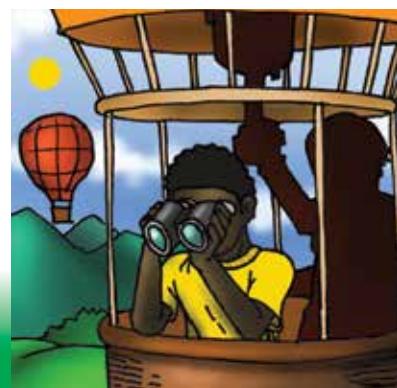

Setheledi

Sephatšamaru

Dira tše nkego o ya godimo ka palune ya moya wa go fiša. Na ke eng se o ka kgonago go se bona ge o le kua godimo? Ngwala dilo tše o ka di bonago.

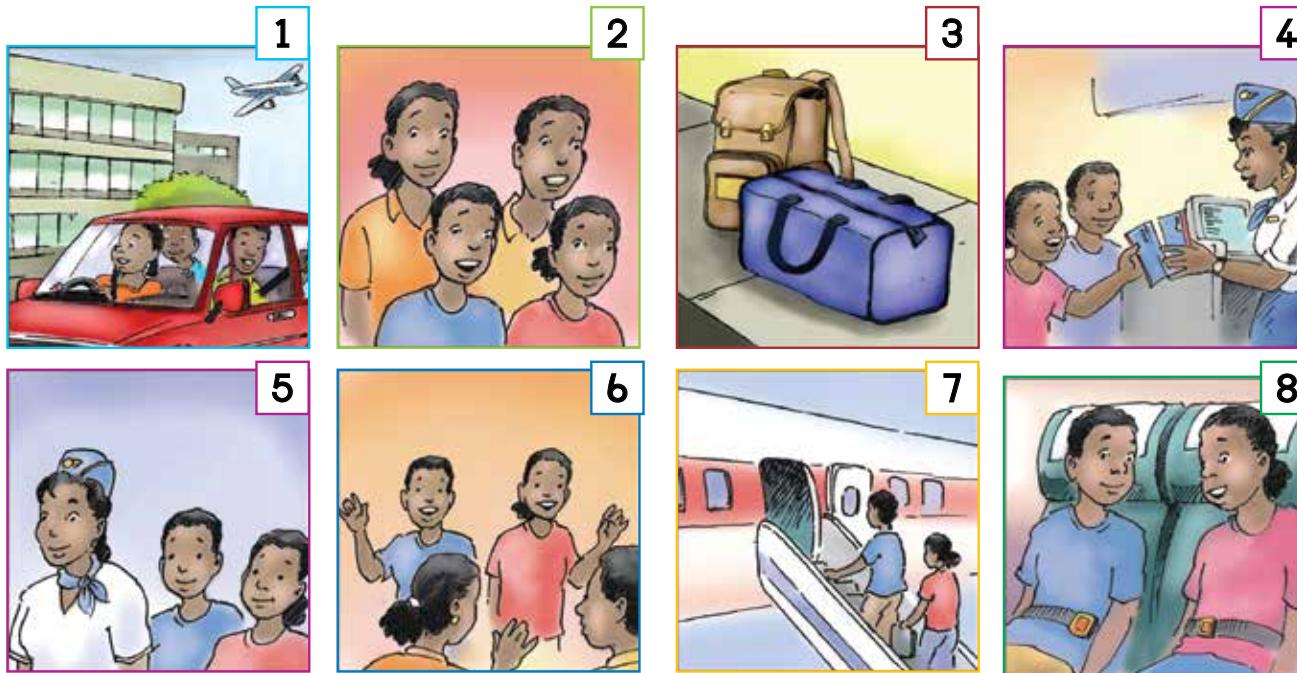

Letšatsikgwedi:

A re boleleng

Thati le kgaetšedi ya gagwe ba ya go etela batswala ba bona Johannesburg. Ba tlile go tla ka sefofane ba etšwa Motse-Kapa. Lebelela diswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga se ba se dirago.

A re ngwaleng

Bala mafoko a. Bjale, lebelela diswantšho gape gomme o nomore mafoko ka tatelano ya maleba go tloga go l go ya go 8.

	Merwalo ya Thati le Tumišo e a kalwa.
	Batswadi ba Thati le Tumišo ba ba iša boemafofane ka sefatanganag.
	Ba hwetša dithekethe tša bona tša go yo namela mo khaothareng ya maleba.
	Mohlokamelabanamedi o iša Thati le Tumišo lefelong la go lekolwa ke masekhurithi.
	Thati le Tumišo ba šomiša disetepisi ge ba namelela ge ba eya go tsena ka sefaneng.
	Thati, Tumišo le batswadi ba bona ba ya khaotareng ya go ba dumelala go tsena.
	Ba dula fase gomme ba bofa mapanta.
	Ba laela batswadi ba bona ka go ba emisetša diatla.

Dinamelwa tša ka meetseng

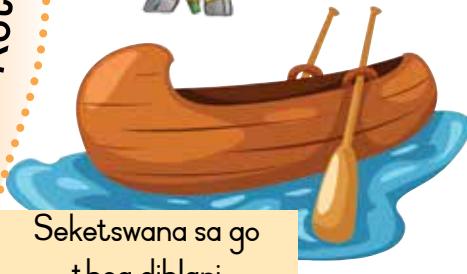

A re baleng

Mohuta wa mafelolo wa dinamelwa ke wa ka meetseng. Batho ba be ba dutše ba šomiša meetse go ya mafelong a go fapana le go romela dilo ga e sa le go tloga kgale. Re sepela re putla lewatle re etela dinaga, gape re šomiša dinoka le matsha go ya mafelong a a fapanego gona mo dinageng tša rena.

A re ngwaleng

Seketswana sa go thea dihlapi

Sekepe sa go rwala batho

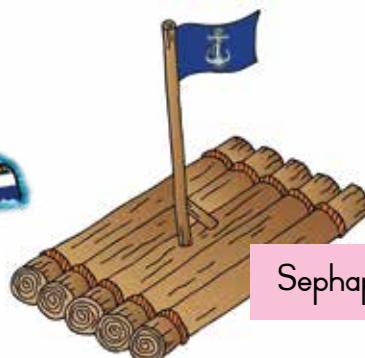
Na re sepela bjang godimo ga meetse? Lebelela diswantšho tša ka fase gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga mehuta ye e fapanego ya dinamelwa yeo re e šomišago go sepela godimo ga meetse.

Seketswana sa seila

Seketswana sa entšene

Sephaphamadi

Na o nagana gore batho ba šomiša senamelwa sefe ge ba sepela mo nokeng ye nnyane?

Batho ba šomiša senamelwa sefe ge ba tshela mawatle ba eya dinageng tše dingwe?

O nagana gore batho ba šomiša diketswana go ya kgole goba go ya kgauswi?

A re ngwaleng

Bjale ngwala lefoko le tee ka ga mohuta wo mongwe le wo mongwe wa seketswana le gore o ka šomišetšwa eng.

A re boleleng

Bolela ka dipotšišo tše le mogwera wa gago.

- Ke mohuta ofe wa senamelwa wo o lego kaonekaone go wena? O reng o realo?
- Ke mohuta ofe wa dinamelwa wo o nanyago go feta?
- Ke mohuta ofe wa dinamelwa wo o lego wa lebelo kudu?
- Ke mohuta ofe wa dinamelwa wo morutiši wa gago a o šomišago go ya sekolong?
- Ke kae mo Afrika-Borwa mo o ka šomišago setimela sa lephefo?

A re direng

Thala seswantšho sa mohuta wa senamelwa wo o o ratago kudu. E ka ba sefatanaga, seketswana, sefofane goba paesekele. Ge o nyaka o ka no thala le pere.

E direle ka ntle

Bapala papadi ya nku le phiri:

Aroganya barutwana ka dihllopha tše pedi: sehlopha sa pele ke diphiri, se sengwe ke dinku. Swaya sekä sa lešaka fao dinku di tla tsenywago ge di ka swarwa. Ge morutiši a efa sešupo, diphiri di swanetše go leka go swara dinku. Dinku tše di swerwego di tsenywa ka lešakeng. Dinku tše di šetšego di leka go lokolla tše di lego ka lešakeng. Dinku tše dingwe di leka go lokolla dinku tše di hlahlétswego ka go di kgwatha. Fela ge dinku tše di hlahlétswego di kgwathwa, di ka boa tša tsenela papadi gape.

Ka ga dinamelwa tša meetseng gape

A re boleleng

Lebelela diswantšho gomme o
bolele le mogwera wa gago ka
tšona.

Na o kile wa bona mekgwa ya go sepela ya go swana le
ye. Ke mohuta ofe wo o ka sepelago ka tlase ga mmetse?

Na o tseba maina a dinamelwa tše dingwe tša ka
meetseng?

A re baleng

Bala mafoko a a ka fase, gomme o lebelele diswantšho. Nyalanya
sehllopha se sengwe le se sengwe sa mafoko le diswantšho.
Ngwala nomoro ya maleba kgauswi le seswantšho.

1. Seketswana se thothela batho, difatanaga le dilo tše
dingwe ka mošola wa noka. Go na le seketswana sa mohuta
wo kua Malgas, Kapa-Bodikela. Seketswana se thothela
batho le difatanaga ka mošola wa noka ya Breede.

2. Sapomarine e sepela ka tlase ga meetse. Bontši bja
disapomarine ke tše kgolokgolo gomme di kgon a go rwala
batho ba bantši. Disapomarine tše kgolokgolo di kgon a go
dula ka tlase ga meetse dikgwedi tše ntši.

3. Batho ba bangwe ba dula ka diketswaneng tše e lego
dintlo. Baeti ba ya makhutsong mafelong a go swana le
Kariba ka Zimbabwe gomme ba ka dula ka diketswaneng
tše e lego dintlo gomme ba ralala le letsha.

A re baleng

Letšatsikg wedi:

Re ithutile gore ditimela di šomiša mehuta ye e fapanego ya maatla ye e dirago gore di sepele. Diketswana le tšona di šomiša mehuta ye e fapanego ya maatla. Diketswana tše dingwe di šomiša maatla a batho, mola tše dingwe di šomiša maatla a disele goba maatla a mušimeetse. Diketswana tše ntši di šomiša maatla a phefo.

A re ngwaleng

Swaya dikarabo tša maleba mo dipotšisong tše:

Naa sekepe sa go huduiwa se šomiša mohuta ofe wa maatla?

tisele	
batho	
phefo	

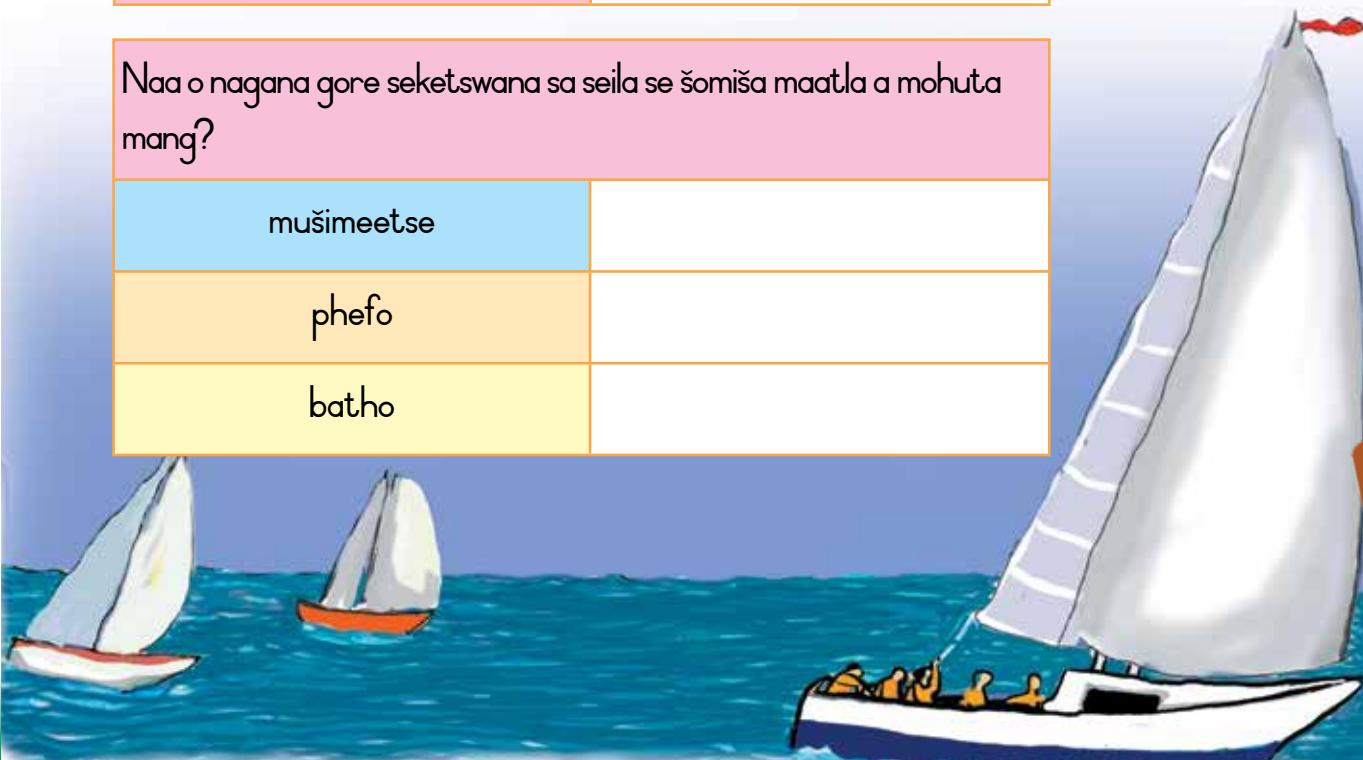
Naa seketswana sa entšene se šomiša maatla a mohuta mang?

phefo	
mušimeetse	
tisele	

Naa o nagana gore seketswana sa seila se šomiša maatla a mohuta mang?

mušimeetse	
phefo	
batho	

42

Kotara ya 3 – Bekē ya 5
Bekē ya 5

Dinamelwa tša bohle

A re boleleng

Na senamelwa sa bohle ke eng?

Na sefatanaga sa hlogo ya sekolo sa lena ke senamelwa sa bohle?

Na paesekele ke senamelwa sa bohle?

Pese e ka ba senamelwa sa bohle?

A re baleng

Senamelwa sa bohle ke senamelwa seo mang le mang a ka se šomišago eupša o swanetše go se lefela. Ditimela , dipese, difofane di ka šomišetšwa go ba dinamelwa tša bohle.

A re ngwaleng

Ke mohuta ofe wa dinamelwa tša bohle wo o kilego wa o šomiša?

Na ka mehla o swanelwa ke go dira eng pele o šomiša senamelwa sa bohle?

Na batho ba šomiša dinamelwa tša bohle neng?

A re direng

Dira dinyakisiko ka ga mehuta ye e fapanego ya dinamelwa tša bohle yeo barutwana ba ka phapošing ya gago ba kilego ba e šomiša. Khalara lepokisana mo lenaneong la ka fase sebakeng sa mohuta wo mongwe le wo mongwe wa dinamelwa tša bohle tše di ka šomišwago ke batho.

Palo ya barutwanammogo

II				
IO				
q				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
I	Thekisi	Setimela	Pese	Sefofane

20

Letšatsikgwedi:

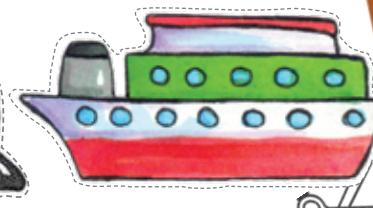
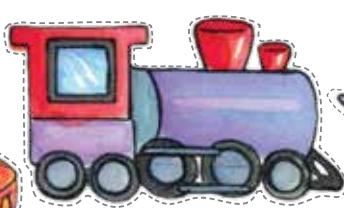
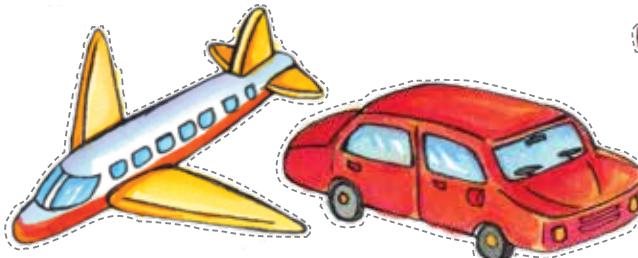
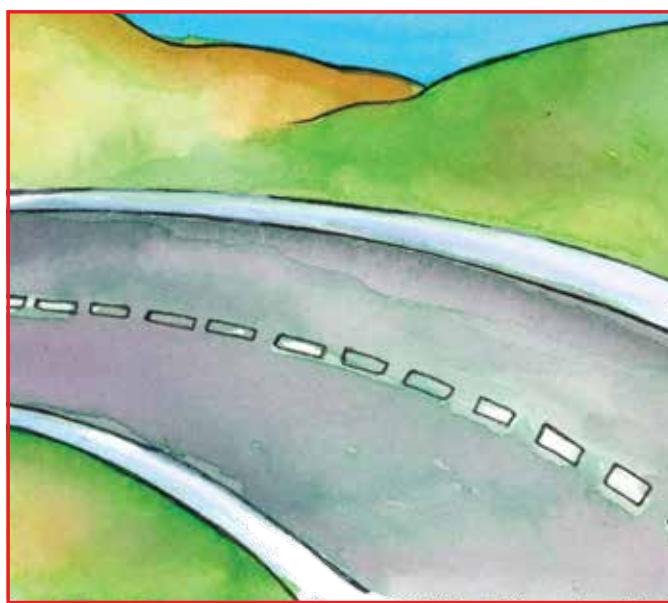
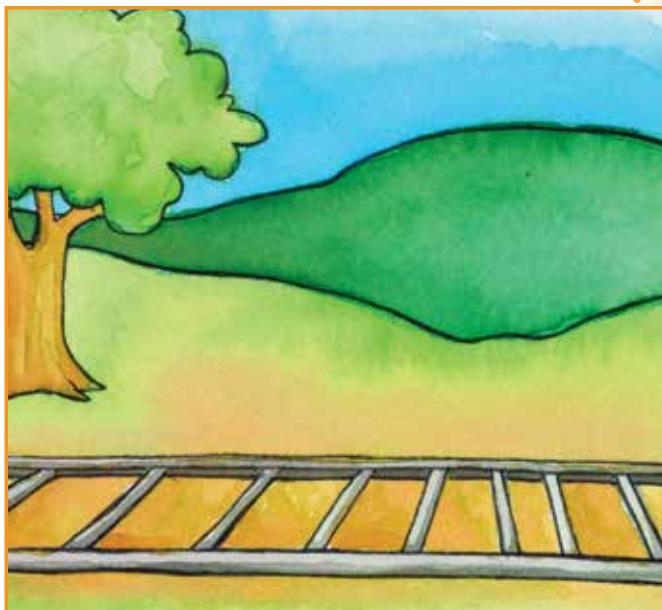
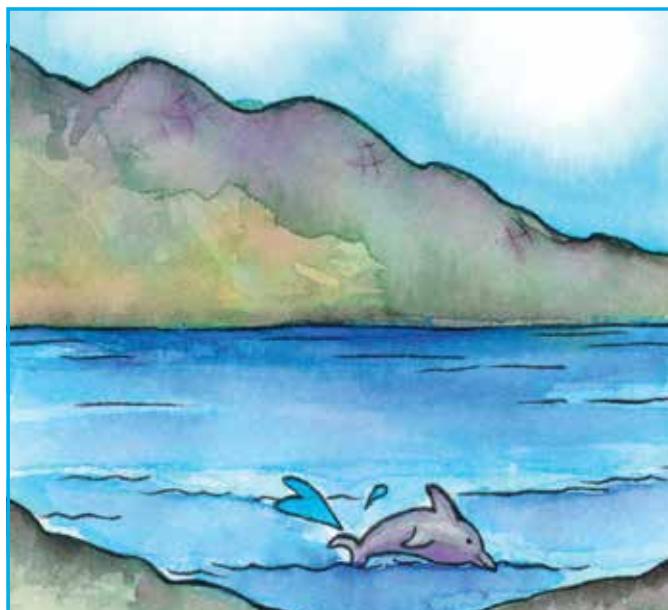
A re direng

- Šomiša sedirišwa se se šomišwago gape go dira senamelwa se se ka šomišetšwago go bea diphensele.
- Penta goba o kgabiše senamelwa sa gago.

A re direng

Sega mehuta ye e fapanego ya dinamelwa go tšwa go letlakaleng la disegwa kua morago ka pukung. Mamaretša seswantšho se sengwe le se sengwe sek gobeng sa maleba. Ka morago khalara diswantšho ka moka. Kgonthišša gore o dira bjalo ka bothakga, le gona o šomiša mebala ye e fapanego.

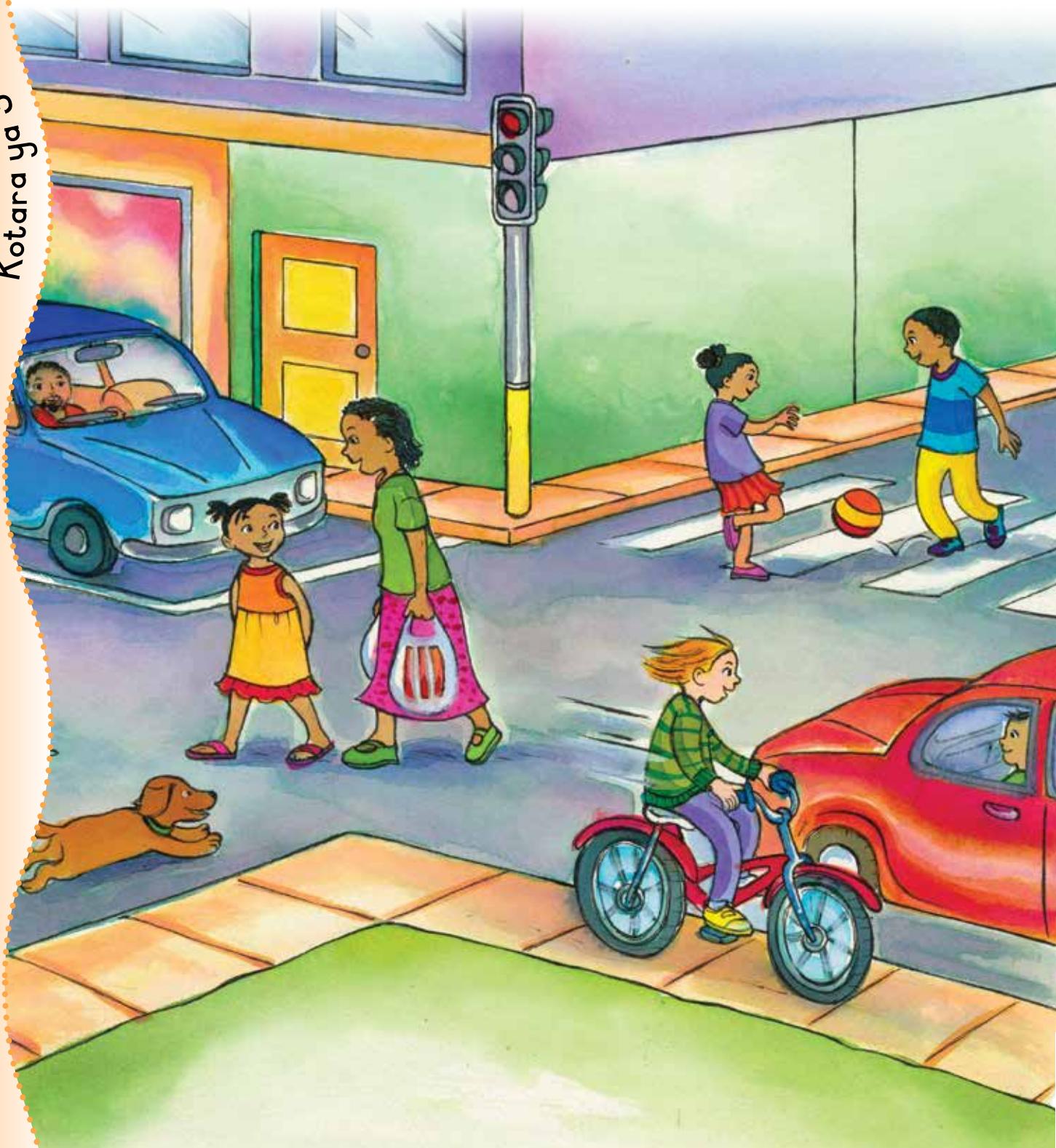
Morutši:
Saena:

Letšatsikgwedi:

Polokego ditseleng

Batho ba ba lego seswantshong se ba tshela melao ya tsela. Bolela le mogwera wa gago ka ga seo ba se dirago e le phošo. Ke ka lebaka la eng re swanetše go hlompha melao ya tsela?

Letšatšikgwedi:

A re baleng

Kgwedi ye nngwe le ye nngwe re bala goba re kwa ka ga bana ba sekolo ba go thulwa ke difatanaga ge ba le tseleng ya go ya sekolong ka maoto goba ka dipaesekel. O ka kgonthiša gore o a bolokega mo tseleng ka go latela melao ya tsela.

Melao ya basepelakadinao

- Pele o tshela mmila, ka dinako tšohle lebelela go la mmagoja, gape go la nngele gomme go la mmagoja gape go kgonthiša gore ga go na difatanaga, dipaesekel, dithekisi, dipese goba senamelwa se se tlago.
- Ge tsela e tletše difatanaga, hwetša lefelo leo le go gapeletšago go ema, goba roboto, goba mo go lego leswao la methalo ya pitsi gomme o tshele tsela gona mowe – e sego mo o ratago.
- Ge go na le methalo ya go tshela goba patrolo ya barutwana, tshela moo. A ke mafelo ao a bolokegilego mo o swanetšego go tshela.
- O se ke wa sepela gare ga tsela. Sepela ka tsejana ya maoto. Ge go se na tsejana ya maoto, sepelela kgole le difatanaga ka mo o ka kgonago. Ka dinako tšohle sepela ka go la mmagoja ga tsela, gore o kgone go bona difatanaga tše di kopanago le wena.
- Le se ke la raloka kgauswi le tsela.
- Hlokamelang kudu pele le tshela moo difatanago di tsenago goba di tshelago mokgotha.

Melao ya batho ba dipaesekel

- Kgonthiša gore paesekel ya gago ga e na mokgwa. Hlahloba dithaere tša paesekel, diporiki le ditrapo, tšhaene, manakana a paesekel, le lebone, pele o e namela.
- Bošego goba ge go se na lesedi o swanelwa ke go ba le lebone le le kganyago mo paesekeleng ya gago mo pele le semamaretšwa sa go phadima ka morago.
- Ka dinako tšohle rwala kefa ya go thibela go gobala ge o ka wa goba wa hlagelwa ke kotsi. Helmete e ka pholosa bophelo bja gago.
- Ge go na le tsejana ye e diretšwego dipaesekel, šomiša yona sebakeng sa tsela.
- Beakanya gore o tlile go ya bjang sekolong.
- Šomiša tsela ye e bolokegilego, e sego tsela ye kopana.
- Šomiša ditaetšo tša matsogo tše di kwešišegago ge o fapoga.
- O se ke wa sepela ka paesekel ka go bapela le motho yo mongwe wa paesekel – ka dinako tšohle šalanang morago.
- O se ke wa dira manka ge o nametše paesekel, o le tseleng.

E direle ka ntle

Kgopela morutiši wa gago gore a go bontše mokgwa wo o bolokegilego wa go kgokologela pele le morago.

Melao ya tsela

Lebelela seswantšho mo letlakaleng la 22 gape. Bjale araba dipotšišo tše.

Ke batho ba bakae bao ba tshelago melao ya tsela?

Na mosadi yo a swerego mekotla o tshela molao ofe wa tsela?

Na mosetsana yo a sepelago ka paesekele o tshela melao ye mekae?

Na o tshela melao efe?

Na mokgalabje yo a ka hlagelwa ke eng?

Na ka mehla o swanetše go dira eng pele o tshela tsela?

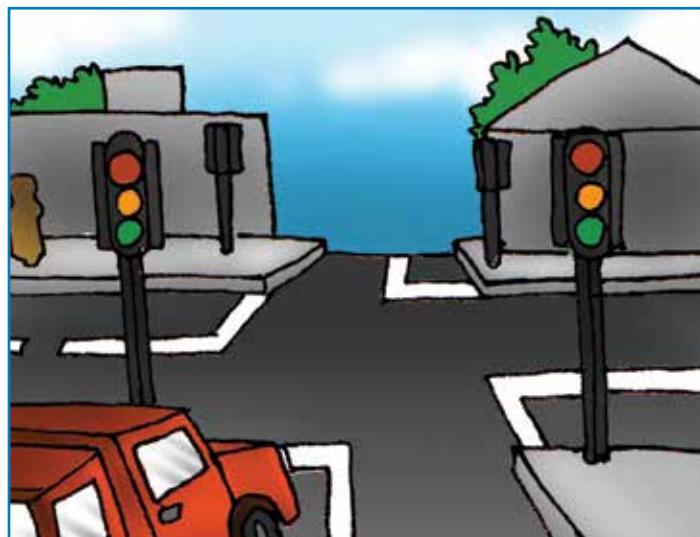
Diroboto di na le mabone a mararo.

Mebala ya ona ke eng?

Na mebala yeo e ra eng?

Mmala wa ka godimo ke wo mobjang?

Mmala wa mo gare ke ofe?

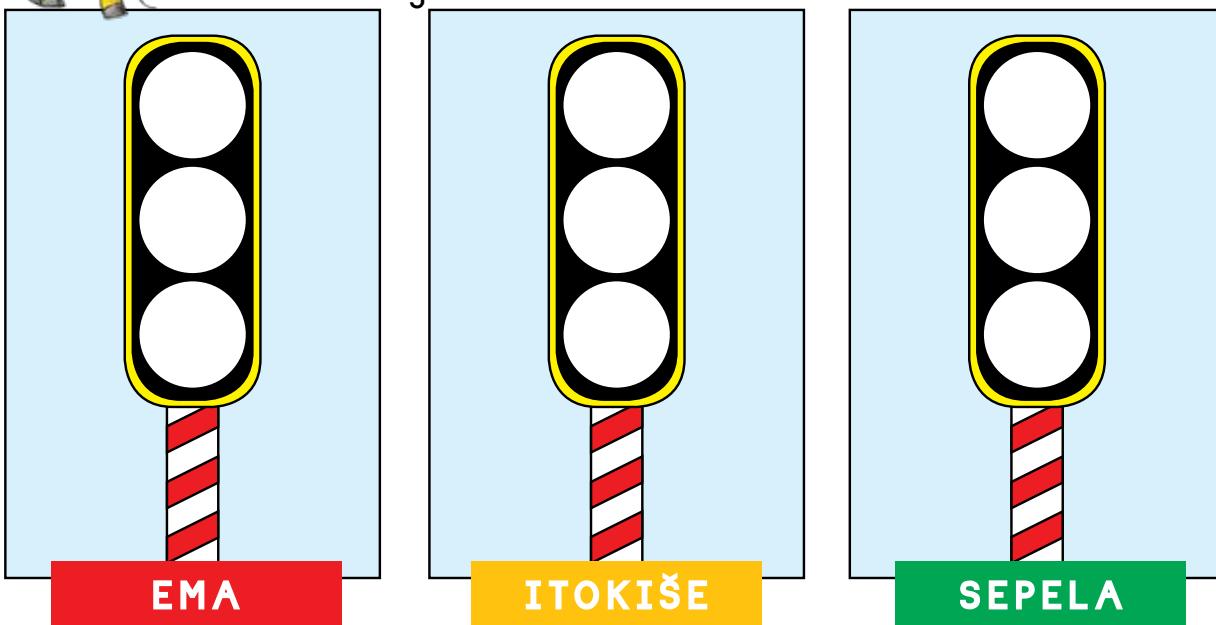

Letšatsikgwedi:

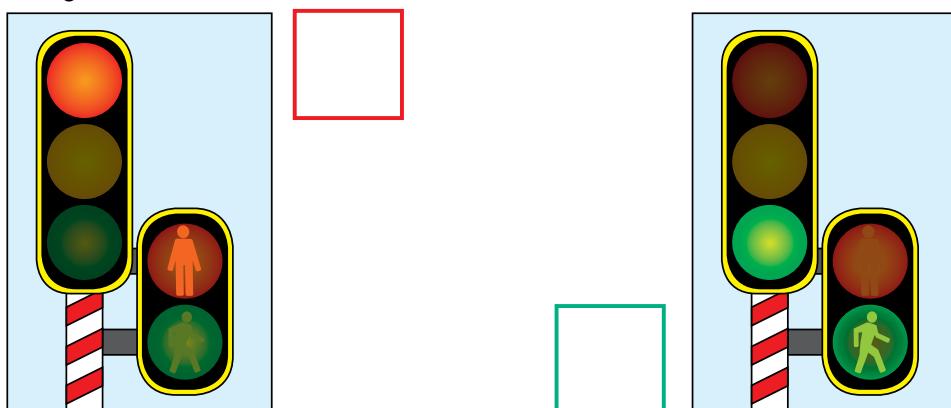

A re direng

Khalara mabone mo dirobotong tše gore di nyalane le lentsu la mo tlase. Ka morago bolela gore taetšo ye nngwe le ye nngwe e ra eng.

Ngwala leswao mo lepokising la kgauwi le roboto leo le laetšago gore go bolokegile go tshela mokgotha. (✓)

A re itšhidulleng

- Dula fase. Kgokologela pele le morago bjalo ka kgwele. Bjale patlama.
- Fošetša mokotlanawa wa gago godimo gomme o o kabe. Bjale o fošetše pele bokgole bjo o ka bo kgonago. .
- Šoma le molekane. Šielanang go foša le go kaba mokotlanawa.
- Šomang ka dihlapha. Dirang gore le bone gore sehlapha sa lena se ka fošetša mekotlanawa ye mekae ka serotong mo metsotswaneng ye 60.

Moruši:
Saena:
Letšatsikgwedi:

45

Patrolo ya barutwana

Kotara ya 3 – Beke ya 7

A re boleleng

Lebelela seswantšho gomme o bolele
le mogwera wa gago ka sona.

- Na patrolo ya barutwana ke eng?
- E thuša barutwana bjang?
- Ke ka lebaka la eng patrolo e le bohlokwa go wena?

A re ngwaleng

Araba dipotšišo tše.

Na go bolokegile ge barutwana ba tshela tsela ka bobona?

Ke ka lebaka la eng o nagana bjalo?

Na go swanetše go ba patrolo ya barutwana neng?

Na o tseba ka eng gore motho ke leloko la patrolo ya barutwana?

Na patrolo ya barutwana e emiša dinamelwa bjang?

Roboto e thibela bjang gore barutwana ba tshelé?

A re direng

Letšatsikgwedi:

Reabetšwe le mmagwe ba ya bokgobapuku ka maoto. Ge ba le tseleng ya go ya fao, ba bona maswao a tsela. Na maswao ao a ra eng? Nyalanya leswao le lengwe le le lengwe le tlhalošo.

Basepelakadinao ga ba dumelawa.

Go na le leswao la go ema kua pele.

Basepelakadinao ba ka tshela mo.

Go na le magahlano a ditsela kua pele.

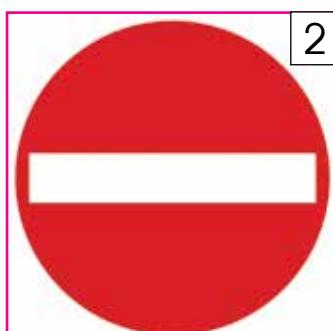
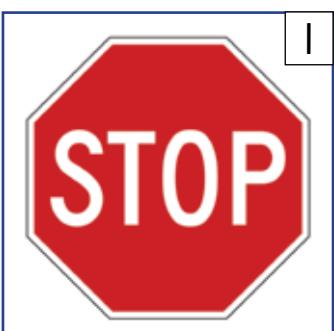

Go dumelawa fela basepelakadinao.

A re ngwaleng

Boati le tatagwe ba ya mabenkeleng ka toropong ka sefatanaga. Ba bona maswao a a tsela. Boati o botšisa tatagwe gore a ra eng. Na wena o a tseba gore a ra eng? Šoma le molekane wa gago gomme le ngwale gore tatago Boati o swanetše go dira eng ge a bona maswao a? Go bona ge eba dikarabo tša lena di nepagetše, retollang dipuku tša lena.

Morutši:
Saena:
Letšatsikgwedi:

- (1) Ema mo leswaoing. (2) O se ke wa tseña mo. (3) O se ke wa sepelela mo. (4) Ga se wa dumelawa go fetla sefatanaga se se lego pele ga gago.

Dikarabo:

46

Kotara ya 3 - Beke ya 7

Ka fao balaolasephethepheth ba re thušago

A re boleleng

Lebelela seswantšho gomme o arabe dipotšišo tše.

Na mohlankedi yo wa maphodisa ke wa mohuta mang?

Na o tseba eng ka ga balaolasephethepheth?

A re ngwaleng

Bjale araba dipotšišo tše.

Na molaolasephethepheth o dira eng?

Na molaolasephethepheth a ka go thuša?

Ke ka lebaka la eng o nagana gore ke sefatanaga sa molaolasephethepheth se se emišitšwego ka tsela ye?

Letšatsikgwedi:

A re boleleng

Lebelela seswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka sona.

A re ngwaleng

Araba dipotšišo tše.

Na mootledi wa sefatanaga se setalalerata o dirile eng sa phošo?

Na o nagana gore molaolasephethepheth o swanetše go dira eng?

A re direng

Diragatša le mogwera wa gago. Yo mongwe wa lena ke
mootledi yo a tshelago diroboto di tswaletše. Yo mongwe ke
molaolasephethepheth.

A re itšhidulleng

- Kitimakitima mo o ratago gona ka mo phapošing.
- Ge morutiši a go botša gore o eme, ema tsii! mo o lego gona.
- Morutiši o tla le arola ka dihlopha.
- Le tlile go kitima ka go šielana.
- Sehlopha se se fenyago mabelo a mantši ke bathopasefoka.

Batho ba bangwe ba ba re thušago

A re boleleng

Bolela le mogwera wa gago ka batho ka moka mo motseng wa geno bao ba ka go thušago.

A re nyalanyeng

Thala mothalo go nyalanya diswantšho tše di lego go la mmagoja le mafoko a maleba a a lego ka go la nngelé.

Ke thuša batho ka bokgobapukung go adingwa dipuku goba go hwetša tshedimošo. Ka nako ke botša bana dinonwane.

Ke rata diphoofolo. Ke thuša diphoofolo tše di lwalago goba tše di gobetšego.

Ke tla le mangwalo a go tšwa posong gomme ke a lokela ka mapokising a lena a poso mo gae.

Ke a go thuša ge o opelwa ke leino. Ke go thuša gore o hlokomele meno a gago le go dira gore a dule a le gabotse.

Ke thuša bana le batho ba bagolo bao ba lwalago.

Ke ba fa dihlare ka ba hlaba tšhwaana gore ba be kaone.

Ke kgonthišiša gore mekgotha ya lena e dula e hlwekile. Beke ye nngwe le ye nngwe ke tla ke nametše lori ya go rwala ditšhila go tlo rwala ditšhila magaeng a lena.

Letšatšikgwedi:

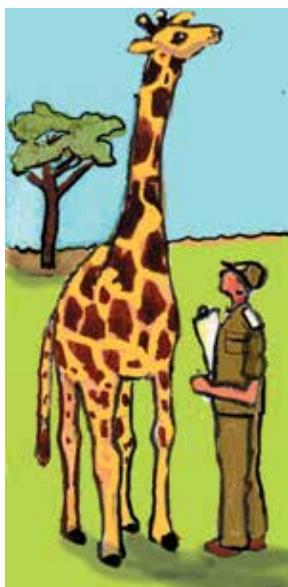

A re direng

Thala seswantsho sa
motho yo a dirago
mošomo wo le wena o
nyakago go o dira.

Na wena o nyaka go dira mošomo wa mohuta mang ge o feditše sekolo?

Bolela gore ke ka lebaka la eng o nyaka go dira mošomo woo?

E direle ka ntle

- Lekelela mo go seitšidulli sa go raragana (foreimi ya go kgelempua) gomme o ikgoromeletše pele, o fele o lesa, o kabe o le moyeng.
- Wena le mogwera wa gago le swanetše go dira kiribana. Bonang gore le ka ya bokgole bjo bokaakang.
- Morutiši o tla bapala koša. Na e go dira gore o ikwe bjang? O thabile, o nyamile goba o homotše?

Mošomo wo mobotse mo motseng

Kotara ya 3 – Beke ya 9

A re nyalanyeng

Thala mothalo go tloga go mohuta wa mošomo ka go la nngele go ya go lentšu le le nyalanago le wona ka go la mmagoja.

morekiši wa matšoba
rasetimamollo
ngaka
moapei
moroki
morutiši
mmeakanyameriri
mongwadi

A re baleng

Lehono Reabetšwe o bile le letšatši la go emaema kudu. O thomile ka go ya bokgobapuku go yo nyaka puku ye e lego ka ga mokgwa wa go bapala khrikete. O kgopetše mabokgobapuku gore a mo thuše. Ka morago ga moo o ile posong go yo reka ditempe. Ge a le tseleng ya go ya gae o ile a ya kliniking go yo tsea dihlare tša kokoagwe. O fetile diofising tša kgwele ya maoto tša mo gae go botšisa molaodi gore papadi ye e latelago ke ya neng. Molaodi o mmoditše gore a lebelele papetleng ya ditsebišo. Bofelong, ge Reabetšwe a fihla gae o hweditše ngwako wa gabon tletše meetse. O ile a swanelwa ke go bitša plambara/radipompo ka gore ka phapošingbohlapelo ya gagwe phaephé e be phatlogile.

A re ngwaleng

Bala dipotšiso tše gomme o akanye gore Reabetšwe o be a ka di araba bjang, ka morago o ngwale dikarabo tše.

Ke batho bafe ba bane bao ba thušitšego Reabetšwe lehono?

Reabetšwe o rileng go mabokgobapuku?

Letšatšikgwedi:

Reabetšwe o rileng go rakhemisi?

Reabetšwe o rileng go molaodi diofising tša kgwele ya maoto?

Reabetšwe o rileng go radipompo?

Reabetšwe o rileng kua posong?

Lebelela diswantšho. Di laetša Reabetšwe a dira mešomo ya gagwe ka moka, eupša e hlakahlakane. Di nomore ka tatelano ya maleba.

Ge e le sebaka sa gago morutiši o tla dira gore o ntšhe setsekana sa pampiri go tšwa ka lepokising. Lebelela lentšu mo go setsakana sa pampiri eupša o se ke wa e laetša motho. O tla bona leina la mošomo wa mohuta wo o itšego. Bjale laetša bamphato gore mošomo wo ke eng, ka go o ekiša ka ntle le go bolela. Barutwana ba bangwe ba swanetše go leka go tseba gore o ba laetša mošomo wa mohuta mang.

A re itšhidulleng

- Fošetša kgwele ya thenisi godimo gomme o e kabe. E foše gape, e ye godingwana gomme o e kabe. E fošetše godimo go fetanyana gomme o e kabe. Morutiši o tla go fa hulahupu. Bea hulahupu yeo fase. Bethabethiša kgwele ka gare ga hulahupu ka letsogo la mmagoja gomme o e kabe ka letsogo la nngele.

Ka morago e dire ka mokgwa wo mongwe.

- Sepela go dikologa hulahupu o dutše o bethabethiša kgwele ka gare ga yona. Pampiša bolo ka gare ga hulahupu ka letsogo la gago la mmagoja gomme o e sware ka letsogo la gago la nngele. Ema ka gare ga hulahupu gomme o bethabethiše bolo go dikologa bokantle bja hulahupu. Sepela o dikologa hulahupu o dutše o bethabethiše kgwele ka gare ga yona.
- Sepela o eya kua le kua gare ga maswao, o dutše o bethabethiše bolo ya thenisi.

49

Kotara ya 4 - Beke ya 1

Naga ya rena, Afrika-Borwa

Lebelela mmepe wa Afrika-Borwa.

Bea sefapano mo mmepeng, go profense ye o dulago go yona.

Bjale hwetša motse goba motsemogolo wa geno, gomme o o direle sediko.

A re ngwaleng

Lebelela mmepe gape gomme o arabe dipotšišo.

Letšatsikgwedi:

O dula profenseng efe?

Efa leina la mo o dulago.

Diprofense tše di lego kgauswi le profense ye o dulago go yona ke dife?

Ge batho ba go tšwa mafelong a mangwe ba etela profense ya geno ba nyaka go bona eng?

A re ngwaleng

Akanya gore o ya go etela diprofense tše dingwe tše pedi. O nyaka go etela diprofense tše dife tše pedi? Ngwala selo se tee goba tše pedi tše o nyakago go di bona.

Leina la profense	Dilo tše o nyakago go di bona

Mo Afrika-Borwa, go na le maleme a semmušo a lesometee. Ngwala maina a mane a maleme ao. Na wena goba yo mongwe wa bagwera ba gago o bolela maleme a? Ngwala maina a bona kgauswi le maleme ao ba a bolelago.

	Leleme la semmušo	Batho ba ke ba tsebago bao ba bolelago leleme le.
1.		
2.		
3.		
4.		

Morutši:
Saena:
Letšatsikgwedi:

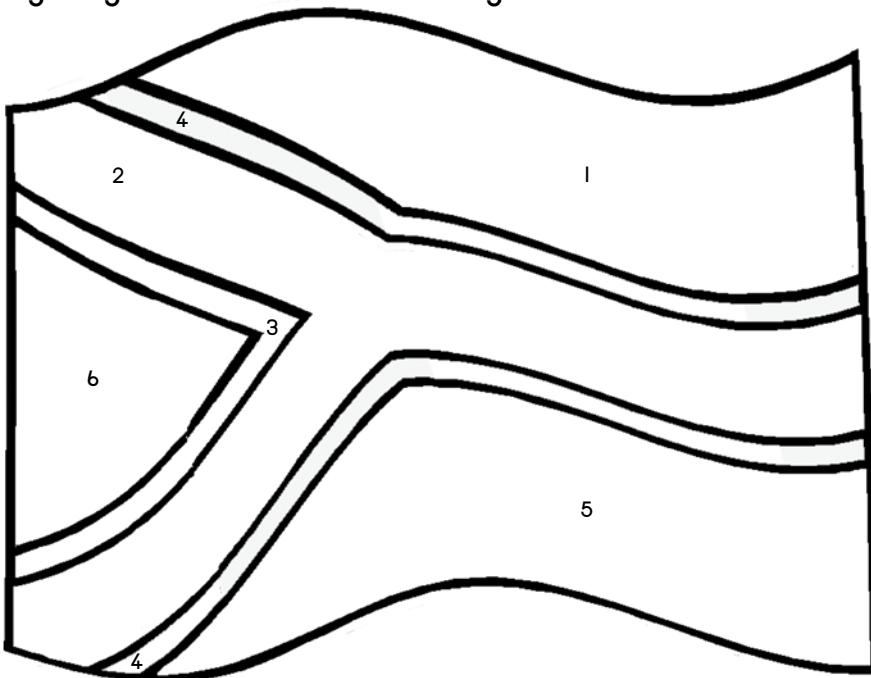

Kotara ya 4 – Beke ya 1

Afrika-Borwa e hweditše folaga ye mpsha ka la **27 Moranang 1994**. Seswantšho sa folaga ya rena sese. E khalare. Ke folaga ya rena ya setšhaba ka gore ke ya naga ya rena. Šomiša mebala ye legatong la dinomoro mo seswantšhong:

1 = hubedu	
2 = talamorogo	
3 = serolwane	
4 = tšhwēu	
5 = talalerata	
6 = ntsho	

Bolela le mogwera wa gago ka ga mafelo ao le ka bonago folaga ya Afrika-Borwa.

Go na le folaga ya Afrika-Borwa sekolong sa lena?

Na go na le mafelo a mangwe motseng wa geno moo o ka bonago folaga ye?

Seteišene sa lena sa maphodisa se na le folaga ye?

Na re bona folaga ya setšhaba ditiragalang tša mohuta mang? Ngwala ditiragalo tše dingwe tše 3 goba tše 4 moo go tšona folaga ya setšhaba e phaphaselago.

A re ngwaleng

Bala mafoko. Ngwala leswao le (✓) ge lefoko e
le nnete gomme o ngwale leswao le (✗) ge e le
maaka.

Letšatsikgwedi:

✓	✗
---	---

Folaga e ile ya phaphasela la mathomo ka la 27 Moranang 1994.

Go na le mebala ye mebedi mo folageng.

Afrika-Borwa ga se ya fetola folaga go tloga ka la 27 Moranang 1994.

O ka bona folaga setešeneng sa maphodisa.

A re boleleng

Lebelela seswantsho. Bolela le mogwera wa gago ka ga seo baraloki
ba kgwele ya maoto ba se dirago mo seswantshong.

E direle ka ntle

Dirang sediko ka go swarana ka diatla.

- Katang bjalo ka pere felong gotee.
- Sepelelang pele dikgato tše 6.
- Fofafelang morago dikgato tše 10.
- Tlolatlol Lang ga 6 ka leoto le tee ka go šielana
- Eya dikgato tše 3 go la nngelé gomme o tše
tše 3 go la mmagoja.
- Sepelelang ka thoko le fapanya maoto.
- Emang!!

Bontsha ditaelo:
Mo go dikarata tša
papelakgadima.

51

Koša ya rena ya setšhaba le dika tša rena tša setšhaba

Kotara ya 4 – Beke ya 2

A re baleng

Re na le koša ya setšhaba ye botse. Leina la yona ke "Nkosi Sikelel' iAfrika", ye e rago gore "Morena boloka Afrika". Ditemana tše pedi tša mathomo di ka SeZulu, SeThosa le Sesotho. Tše pedi tša mafelelo di ka SeAfrikanse le ka Seisimane.

A re opeleng

Mantšu a "Nkosi Sikelel' iAfrika" šea. Na o ka kgon a opela?
A re lekeng.

	Mantšu a koša ya setšhaba	Koša ya Setšhaba ka Seisimane
Sethosa	Nkosi sikelel' iAfrika Maluphakanyisw' uphondo lwayo,	Lord, bless Africa May her spirit rise,
Sezulu	Yizwa imithandazo yethu, Nkosi sikelela, thina lusapho lwayo.	Hear our prayers, Lord bless us, her children.
Sesotho	Morena boloka setjhaba sa heso, O fedise dintwa le matshwenyeho, O se boloke, O se boloke setjhaba sa heso, Setjhaba sa, South Afrika, South Afrika.	Lord, we ask that our nation be protected, That all conflicts are ended. Protect us, protect our nation, our nation, South Africa, South Africa.
Seafrikanse	Uit die blou van onse hemel, uit die diepte van ons see, Oor ons ewige gebergtes waar die kranse antwoord gee,	Ringing out from our blue heavens, From our deep seas breaking round, Over ever-lasting mountains, Where the echoing crags resound.
Seisimane	Sounds the call to come together, And united we shall stand, Let us live and strive for freedom In South Africa our land.	

Letšatšikgwedi:

A re ngwaleng

Na batho ba opela koša ya rena ya setšhaba neng? Bala mafoko a. Ngwala leswao le (✓) ge lefoko e le nnate goba (✗) ge e le maaka.

☒	☐

Batho ba opela koša ya setšhaba ka kerekeng.

Sehlopha sa Bafana Bafana se opela "Nkosi Sikelel' iAfrika" pele ba bapala kgwele tša phadišano.

Re opela koša ya setšhaba sekolong.

A re baleng

Ge motho yo mongwe a bona mosaeno wa gago (mokgwa wo o kgethilwego wo ka wona o ngwalago leina la gago) mo lengwalong o tseba gore lengwalo leo le tšwa go wena. Sefoka se swana le mosaeno wa naga. Ge re bona Sefoka sa rena mo pukung goba pegong, re a tseba gore e tšwa go mmušo wa Afrika-Borwa. Sefoka sa rena se na le diswantšho tše dintši mo go sona. Se sengwe le se sengwe se na le tlhalošo ye e kgethilwego.

Thame, ka maphego ao a phurulogilego, e hlokometše setšhaba sa rena.

Letšoba la protea, ke seká se se emelago bobotse bja naga ya rena

Manaka a tlou, a emela bohlale bja rena.

Seako, se laetša monono wa naga ya rena. Ke seo se re kgontšago go bjala dijo tše di re lekanego gore re kaja.

Letšatši le le hlaba, le emetše lesedi le bophelo

Lerumo le molamo maemong a go khutša, ke taetšo ya gore go na le khutšo mo nageng.

Sephemo, se se laetšago gore re itokiseditše go lebana le eng kapa eng ye e ka diregago.

Dithalwa tše pedi tša Masane mo letlapeng tša go re gopotša ka ga batho ba mathomo ba ba phetšego go mo nageng ya rena.

A re boleleng

Bolela le mogwera wa gago mabapi le gore o bone kae Sefoka sa rena.

Na o ka laetša mogwera wa gago Sefoka gona bjale?

Ngwala mafelo a mangwe a mabedi goba a mararo, moo o kilego wa bona Sefoka sa rena gona.

Dika tša rena tša setšhaba

A re baleng

A re ngwaleng

Lebelela diswantšho. Se sengwe le se sengwe sa tšona ke sekā sa setšhaba sa Afrika-Borwa. Sekā se emela selo se sengwe. Dika tše ka moka di emela Afrika-Borwa.

Ngwala hlogo ya seswantšho se sengwe le se sengwe ka dika tša boditšhabatšhaba tše di lego mo tlase. Šomiša lentšu le tee gatee fela:

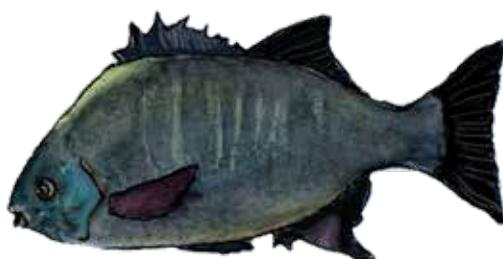
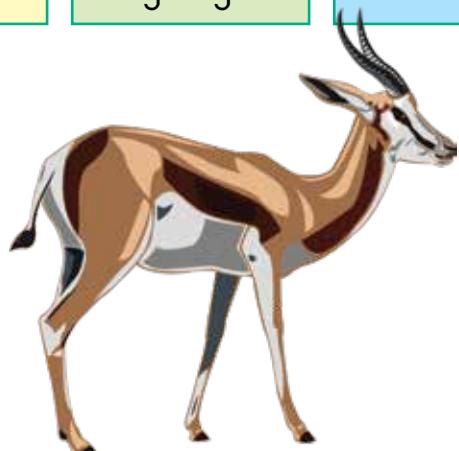
Tshepe

Hlapi ya Galjoen

Magobagoba

Tlhame

Protea

A re direng

Penta se sengwe sa dika tše. Bolela ka ga mmala, boleng le sebopego.

Letšatšikgwedi:

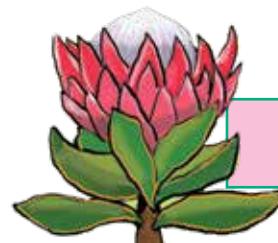

A re ngwaleng

Feleletša mafoko a. Šomiša mantšu a a filwego:

Magobagoba

protea

rakebi

hlapi

Disente tše hlano

5

hlano

Tshepe

Letšoba la rena la setšhaba ke _____.

Mohlare wa rena wa setšhaba ke _____.

Tshepe ke _____ ya rena ya setšhaba.

Nonyana ya rena ya setšhaba e tšwelela mo godimo ga khoine ya _____.

Phoofolo ya rena ya setšhaba e mo go jeresi ya sehlopha sa rena sa

_____.

Go na le maleme a _____ mo go koša ya rena ya setšhaba.

Galjoen ke _____ ya setšhaba.

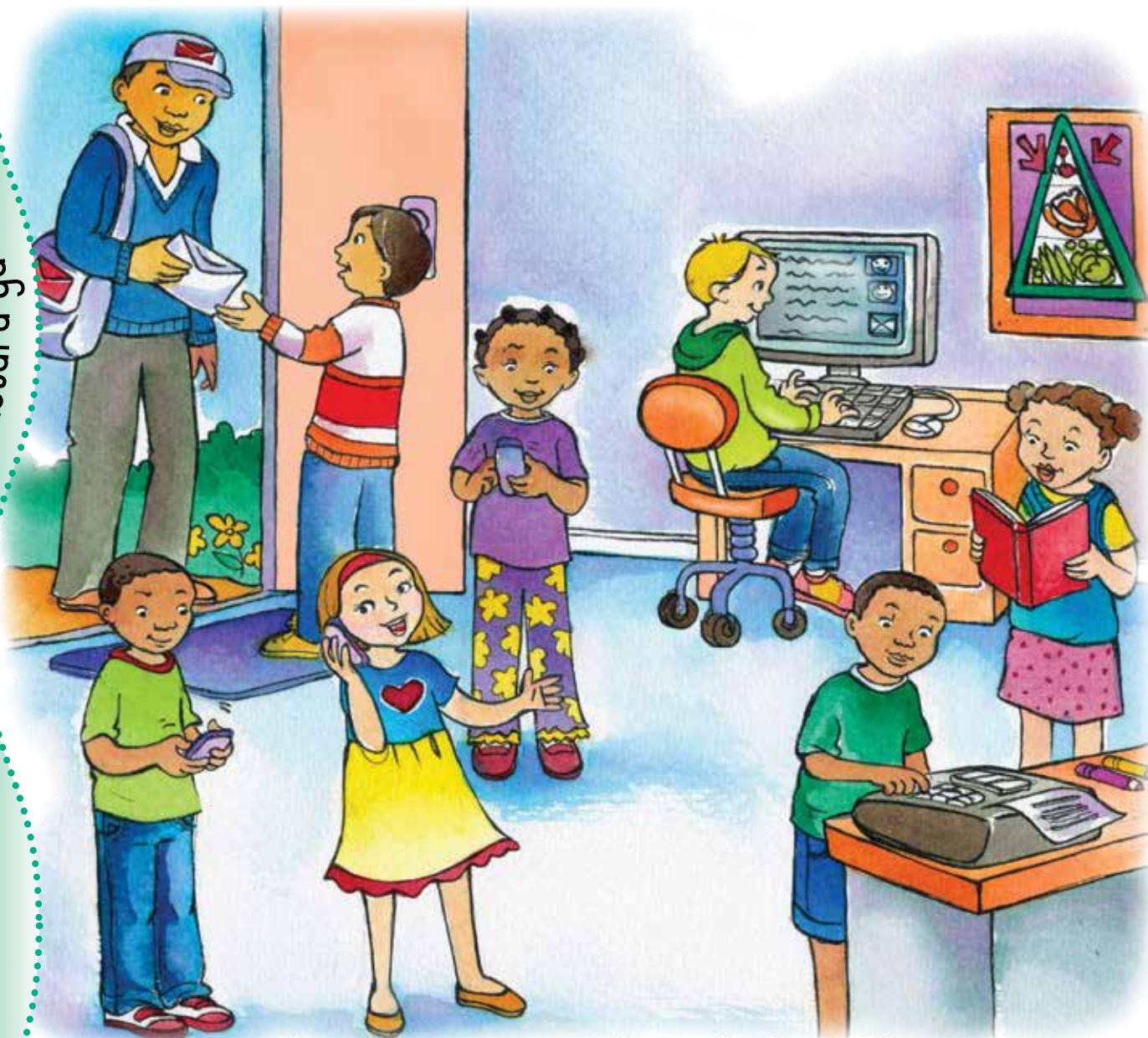

53

Kotara ya 4 – Bekē ya 3

Mekgwa ye e fapanego ya kgokagano

Are baleng

Are boleleng

Lebelela seswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga mekgwa ye e fapanego ya go boledišana yeo o e bonago mo seswantšhong.

Go bolela ke mokgwa wa go kgokagana wo rena ka moka re o tsebago. Re ka kgon a gape, go kgokagana ka go ngwala. Ka nako re kgokagana ka ntle le polelo. Lebelela diswantšho tše. Lebelela seswantšho se se lego letlakaleng le le latelago. Seswantšho se sengwe le se sengwe se re botša se sengwe ka ntle le go šomiša polelo.

A re ngwaleng

Letšatšikgwedi:

Mo dikgobeng tše di lego ka fase ga diswantšho, ngwala seo seswantšho se sengwe le se sengwe se se bolelago.

A re direng

Lebelela mafoko a a lego ka mapokising.

Aowa.

Dula kgauswi le nna.

Re ka kgona go botša motho yo mongwe dilo tše ka moka ka ntle le go bolela. Šielana le mogwera wa gago go laetša ka fao re ka tšweletšago molaetša wa se sengwe le se sengwe.

Ke befetšwe.

Ga ke tsebe.

Homola, se dire lešata.

Ee.

Etla mo.

A re baleng

Ge o bolela le motho yo mongwe mo mogaleng, o swanetše go gopola gore ga a go bone. Ge o diriša diatla goba sefahlego, a ka se kgone go bona gore o nyaka go reng. Fela, o ka kgona go diriša lentšu la gago, ka gobane o kgona go kwa lentšu la gago. O ka dira gore lentšu la gago le kwale le thabile goba le nyamile gomme o tla kgona go kwa gore o reng.

A re direng

Šielana le mogwera wa gago go bolela mafoko a. Laetša maikutlo a gago ka sefahlego, diatla le lentšu.

Bolela lefoko

Tate o nkišitše bokgobapuku.

Re ile toropong ka thekisi.

Ke dutše gae ka Mokibelo.

Makgolo o boela gae.

Go be go na le lešata le legolo.

Lehono ke Labone.

Maikutlo

thabile

thabile

nyamile

nyamile

tšhogile

thabile

Morutši:
Saena:
Letšatšikgwedi:

Bjale bolela mafoko gape. Bjale šomiša **fela** lentšu la gago go laetša maikutlo.

54

Kotara ya 4 – Beke ya 3

Kgokagano ka go ngwala le ka mantšu a rena

A re ngwaleng

Re šomiša go ngwala go kgokagana ka tsela tše di fapanego. Lebelela diswantšho gomme o ngwale setlankana sa maleba ka tlase ga seswantšho se sengwe le se sebgwe. Diriša a mangwe a mantšu a.

SMS

emeile

lengwalo

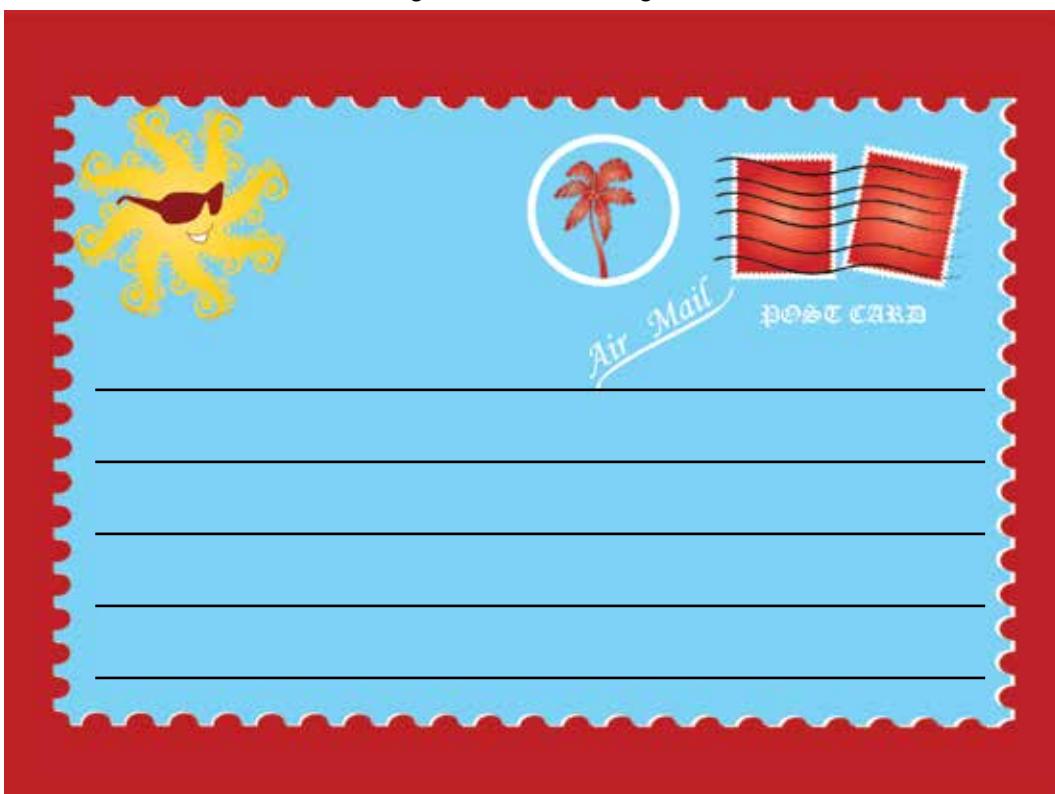
fekse

poskarata

A re ngwaleng

Dira nke o maikhutšong toropong ye o sa kago wa e etela. Ngwalela mogwera wa gago poskarata mabapi le dilo ka moka tše o di bonego le tše o di dirilego.

Letšatsikg wedi:

Are bapaleng tše nkego re batho ba

Bjale šoma le mogwera wa gago.

- Dulang le furalelane gomme le dire se ekego le boledišana ka mogala.
- Šielanang go bolela ka makhutšo a lena.
- Šomiša lentšu la gago go hlagiša maikutlo a gago.

A re boleleng

Lebelela seswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga sona. Na bana ba ba šomiša mantšu a bona bjang? Bolela ka ga mekgwa ye mengwe ya go šomiša lentšu la gago go laetša maikutlo.

A re itšidulleng

A re bapaleng khrikhete.

- Aroganang ka dihlopha tše pedi.
- Tšeа sephetho sa gore ke sehlopha sefe se se tlogo betha bolo le gore ke sefe seo se ilego go foša le go thiba.
- Na o tseba melawana ya khrikhete. Ge o sa e tsebe morutiši o tla go thuša.

Morutiši:

Saena:

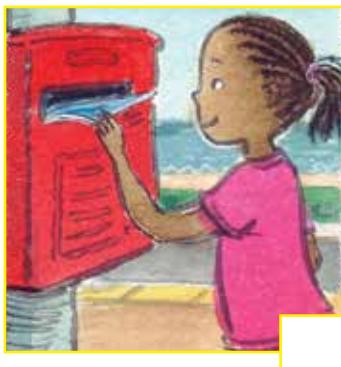
Letšatsikg wedi:

55

Mekgwa ye mengwe gape ya go kgokagana

Kotara ya 4 – Bekē ya 4

Na o tseba tsela yeo poskarata ya gago e swanetšego go e sepela pele e fihla go mogwera wa gago? Bala dikgato tše di hlalošago tsela yeo. Bjale lebelela diswantšho. Nomora diswanšho gore di nyalane le dikgato mo tlhalošong.

1

O ngwala poskarata ya gago.

2

O reka setempe gomme wa se mamaretša mo go poskarata ya gago.

3

O tsenya poskarata ka lepokising la poso.

4

Bene ya posong e tšeа poskarata ya e iša posong.

5

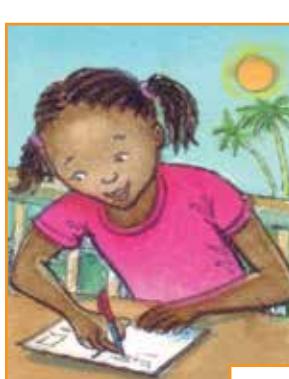
Kua posong, poskarata e a ntšiwa gomme ya bewa le mangwalo a mangwe ao a yago toropong e tee.

6

Bjale poskarata e sepela ka setimela goba sefofane go ya posong ye e lego ka toropong.

7

Raposo wa mo posong o iša poskarata ya gago ga gabomogwera wa gago.

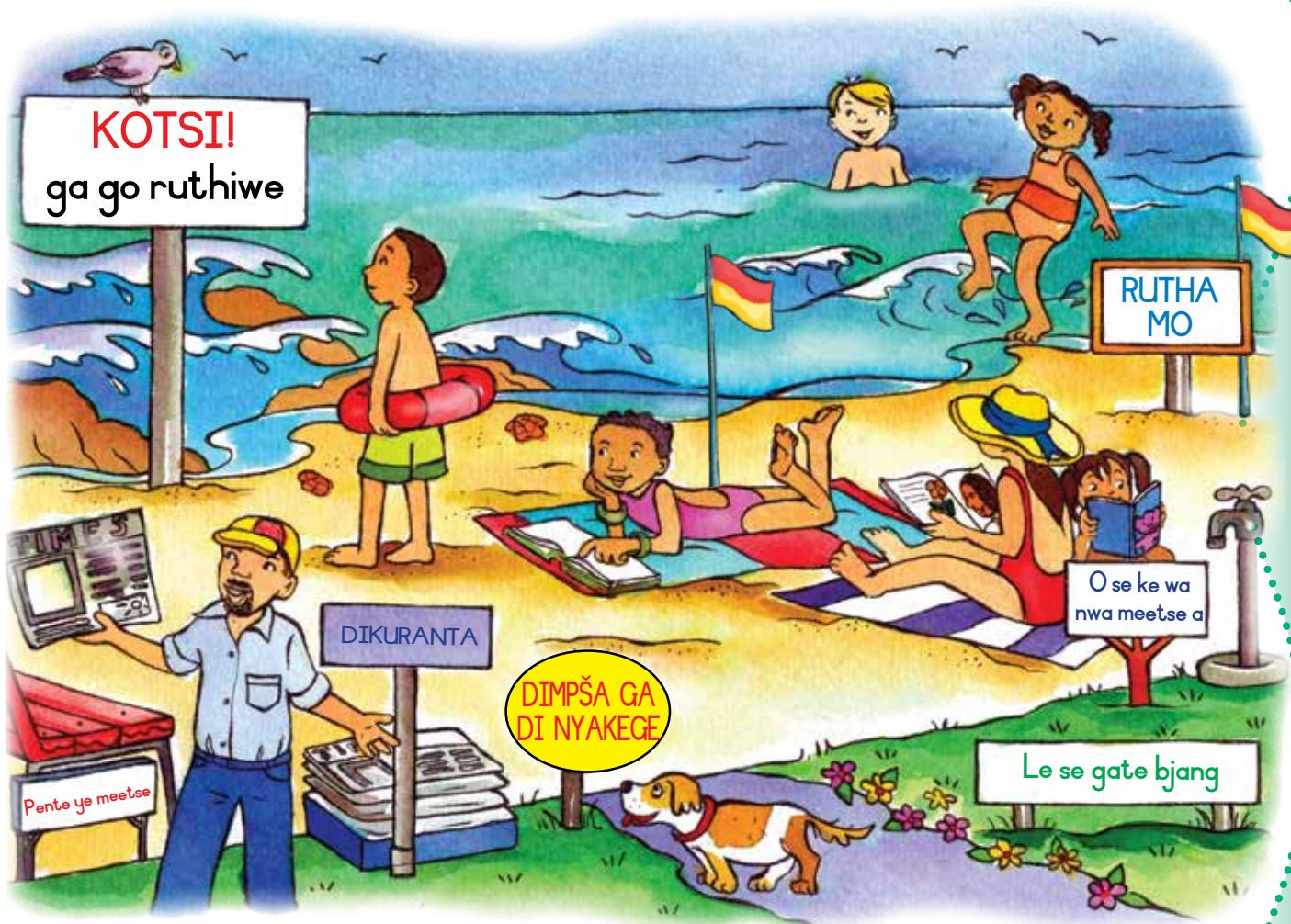

Letšatšikgwedi:

A re boleleng

Lebelela seswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka sona.
Na o ka hwetša mekgwa ye mekae ya go kgokagana?

A re ngwaleng

Lebelela seswantšho, gape ka morago o arabe dipotšišo tše.

Ke batho ba bakae bao ba nago le seo ba se balago?

Ke mohuta ofe wa go bala wo re ka itlošago bodutu ka wona?

Ke eng seo re ka se balago letšatši le lengwe le le lengwe gore re tsebe gore go direga eng mo nageng ya ren?

Morutši:
Saena:
Letšatšikgwedi:

56

Kgokagano ka dipapatšo le ka mmino

Kotara ya 4 – Beke ya 4

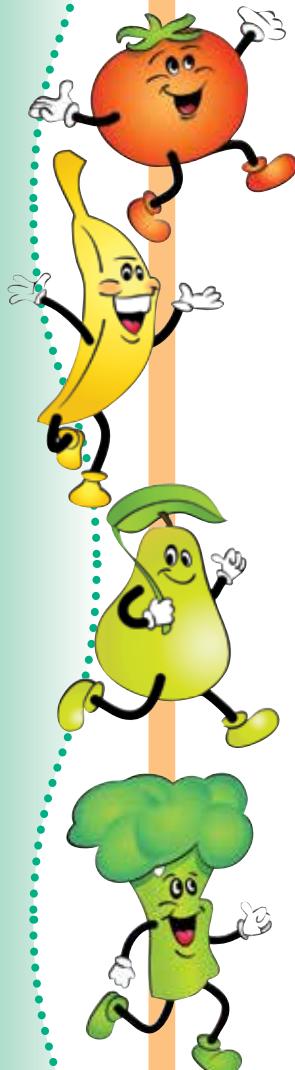

Dipapatšo ke mokgwa wo mongwe wa go kgokagano.
Hlama phoustara ya gago mo o bapatšago tšuse ya gago a maswa.
Akaretša tše di latego mo go phoustara ya gago:

- Leina la matute
- Theko ya matute
- Seswantsho sa matute

- Tlhalošo ya matute
- Tlhalošo ya batho bao ba ka a ratago.
- Fao batho ba ka rekago matute gona

Se laetše bagwera ba gago, gomme o bolele ka ga mebala le dibopego tše o di dirišitšego.

Letšatsikgwedi:

A re boleleng

- Bolela le mogwera wa gago ka lefelo leo o ka beago phoustara ya gago.
- O swanetše go kgonthišiša gore e bonwe ke batho ba bantši.

A re direng

Mmino ke tsela ye nngwe ya go kgokagana. Bolela
le mogwera wa gago ka mehuta ye e fapanego ya
dikoša ye o e tsebago.

- 🎵 Šielanang go opela dikoša tše di le thabišago.
- 🎵 Bjale opela koša ya mošito wa go sepela.
- 🎵 Na ke ka lebaka la eng e le koša ya maleba ge motho a sepela?
- 🎵 O opela neng kua sekolong?
- 🎵 Opela koša ye o e ratago.
- 🎵 Botša mogwera wa gago gore ke ka lebaka la eng o e rata.

A re itšhidulleng

Ikaroleng ka dihlopha tša batho ba bane sehlopha.

Le ile go kitima lebelo la go neeletšana.

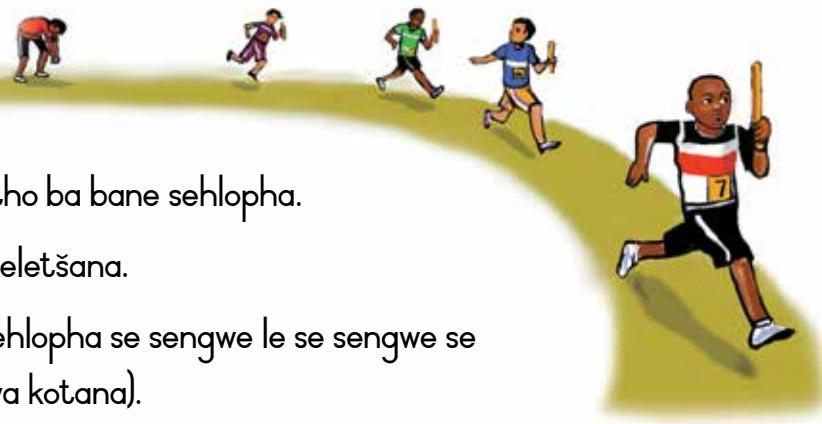
Sekitimi sa mathomo mo go sehlopha se sengwe le se sengwe se
swere molangwana (mohuta wa kotana).

Ge morutisi a efa seka sa gore le kitime, sekitimi sa mathomo se kitimela go
sa bobedi kua pele gomme sa fihla sa se fa molangwana.

Sekitimi sa bobedi se a kitma gomme sa fa sa boraro.

Sekitimi sa boraro se kitimela go fa sekitimi sa bone.

Dikitimi tša bone tša dihlopha ka moka di kitimela mothalong wa go fetša lebelo.

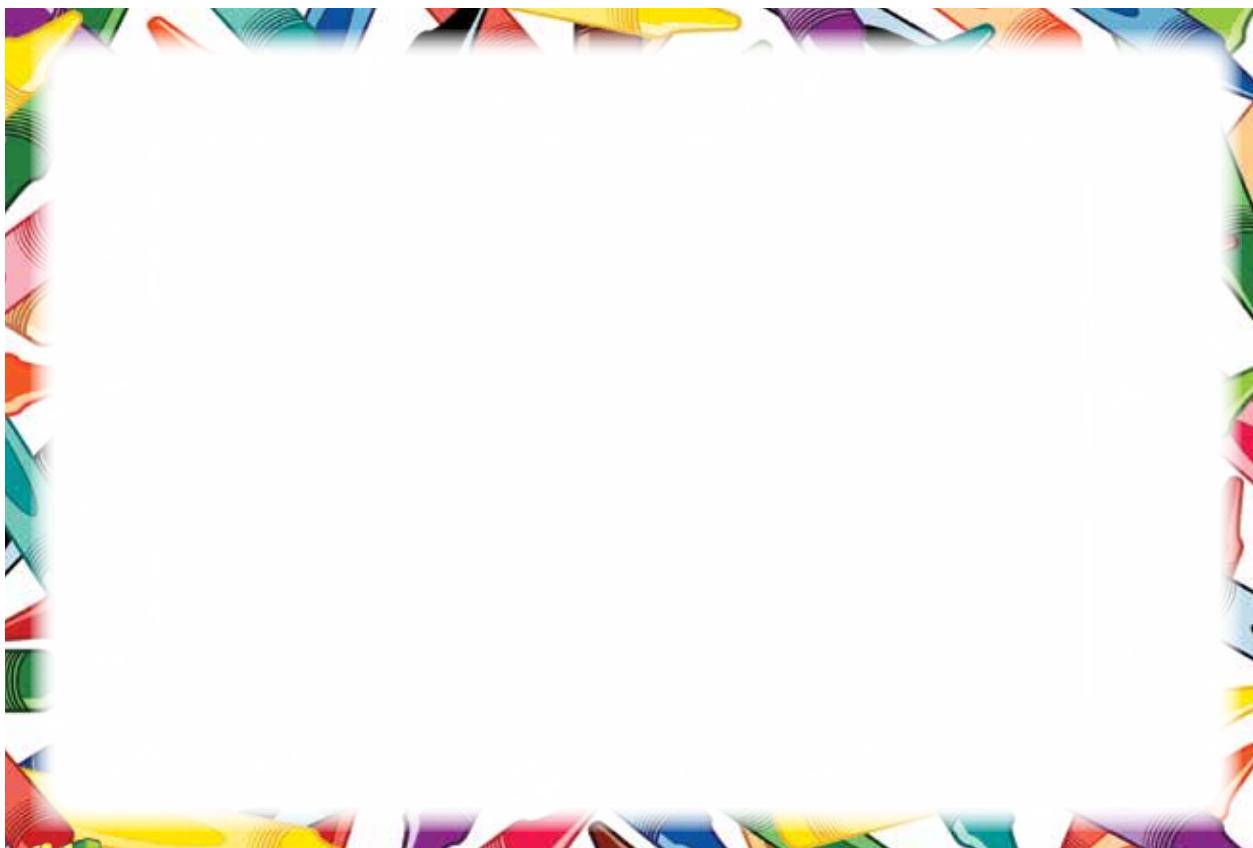
Kotara ya 4 – Beke ya 5

57

Na re kgokagana bjang ge re sa kwe?

Re šomiša ditsebe tša rena go theeletšana ge re boledišana.
Thala seswantšho se se laetšago motho a theeeditše. Bontšha
gore o theeeditše eng.

A re ngwaleng

Araba dipotšišo tše.

Na o rata go theeletša seyalemoya? Efa lebaka.

O ka kgona go hwetša tshedimošo ya mohuta mang mo seyalemoyeng?

Na DJ wa seyalemoya o dira eng?

A re direng

Letšatsikgwedi:

Itše o gore o bala ditaba mo seyalemoyeng. Šomiša lentsu la gago go dira gore batheeletši ba be le kgahlego. Šomiša mantšu a:

Madimo le meetsefula

Maikhutšo a dikolo

Ditsela di tletsé difatanaga

Morutwana wa Mphato wa 2

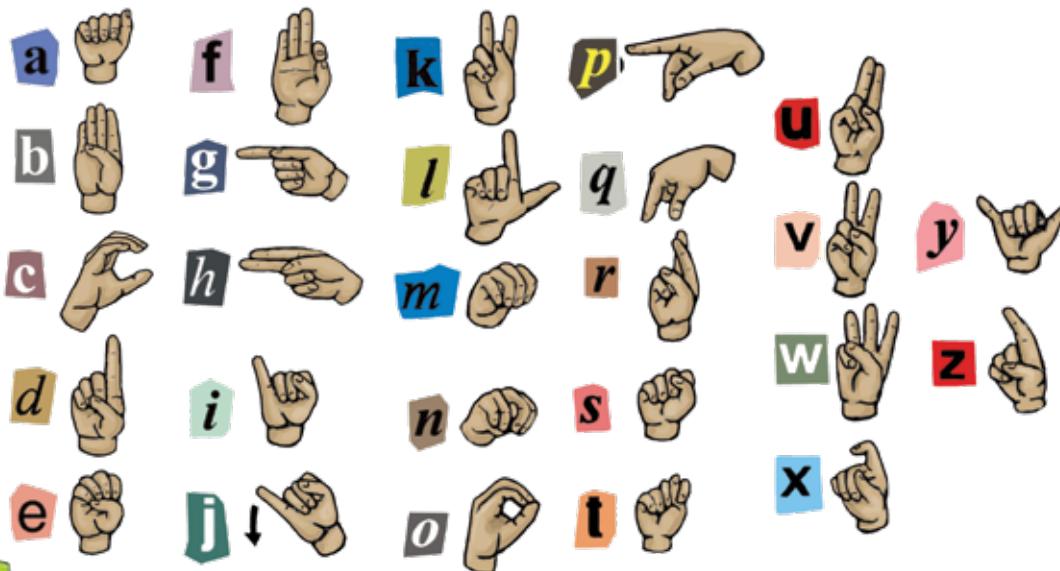
Sefoka sa mmetse

Bafana Bafana

A re baleng

Batho ba ba sa itekanelago gantsi ba swanetše go hwetša mekgwa ye e fapanego ya go kgokagana. Mohlala, batho ba bantsi bao ba sa kwego ba ka se kgone go ithuta go bolela. Ba šomiša dika tša diatla goba tša menwana go boledišana le batho ba bangwe. Se ba se bitša polelo ya dika. Dika tše di fapanego di na le ditlhalošo tše di fapanego. Lebelela alfabete ya polelo ya dika ka fase. Leka go bolela leina la gago ka go šomiša maswao a a latelago. Bjale šomiša polelo ya dika go dumediša mogwera wa gago.

A re ngwaleng

Itekole o bone gore ke eng se o se tsebago mošomong wa go feta. Bala dipotšišo gomme o dire leswao le (✓) goba le (✗) ka lepokising la maleba.

Go itekola (go bona ge eba o a kgon)

✓	✗

Go be go le bonolo go ngwala leina la ka ka polelo ya dika.

Ke kgonne go kwešisa polelo ya dika ya mogwera wa ka.

Go be go le bose go bolela ka polelo ya dika.

58

Re kgokagana bjang ge re sa kgone go bona?

Kotara ya 4 – Beke ya 5

A re direng

Tswalela mahlo a gago gomme o nagane
ka dilo tše o sa kgonego go di bona ge
mahlo a gago a tswaletšwe.
Na o kgona go bala puku?
Na o kgona go ngwala?
Na o kgona go tseba ge mogwera wa
gago a myemyela?
Mogwera wa gago o apere eng lehono?
O be o nepile goba o phošitše?

A re baleng

Batho bao ba sa kgonego go bona ba
šomiša alfabetē ya breile ge ba bala
le ge ba ngwala. Alfabetē ya Breile
e šomiša marontho ao o kgonago
go akwa ka menwana ya gago
godimo ga pampiri. Ge batho ba
ba tsebago breile ba phophola
marontho ka menwana ya bona, ba
kgona go bala mantšu ka menwana
ya bona. Alfabetē ya Breile e
hlamilwe ke monna yo a bitšwago
Louis Braille
yo a bego a sa bone.

Letšatsikgwedi:

A re baleng

Lebelela alfabete ya breile.

•	• •	• • •	• • •	• •	• • •	• • •	• •	• •
A	B	C	D	E	F	G	H	I
• • •	• •	• •	• • •	• • •	• •	• • •	• • •	• • •
J	K	L	M	N	O	P	Q	R
• • •	• • •	• •	• • •	• • •	• • •	• • •	• • •	• • •
S	T	U	V	W	X	Y	Z	

A re direng

Ngwala leina la gago ka breile.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

A re ngwaleng

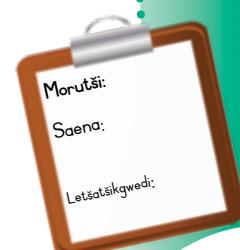
Ela tsebo ya gago ya mošongwana wo o fetilego. Bala dipotšišo gomme o dire leswao le (✓) goba le (✗) ka lepokising la maleba.

Itekole

Ke kgonne go saena leina la ka ka go šomiša polelo ya dika.

Ke kgonne go ngwala leina la ka ka mongwalo wa Breile.

✓	✗

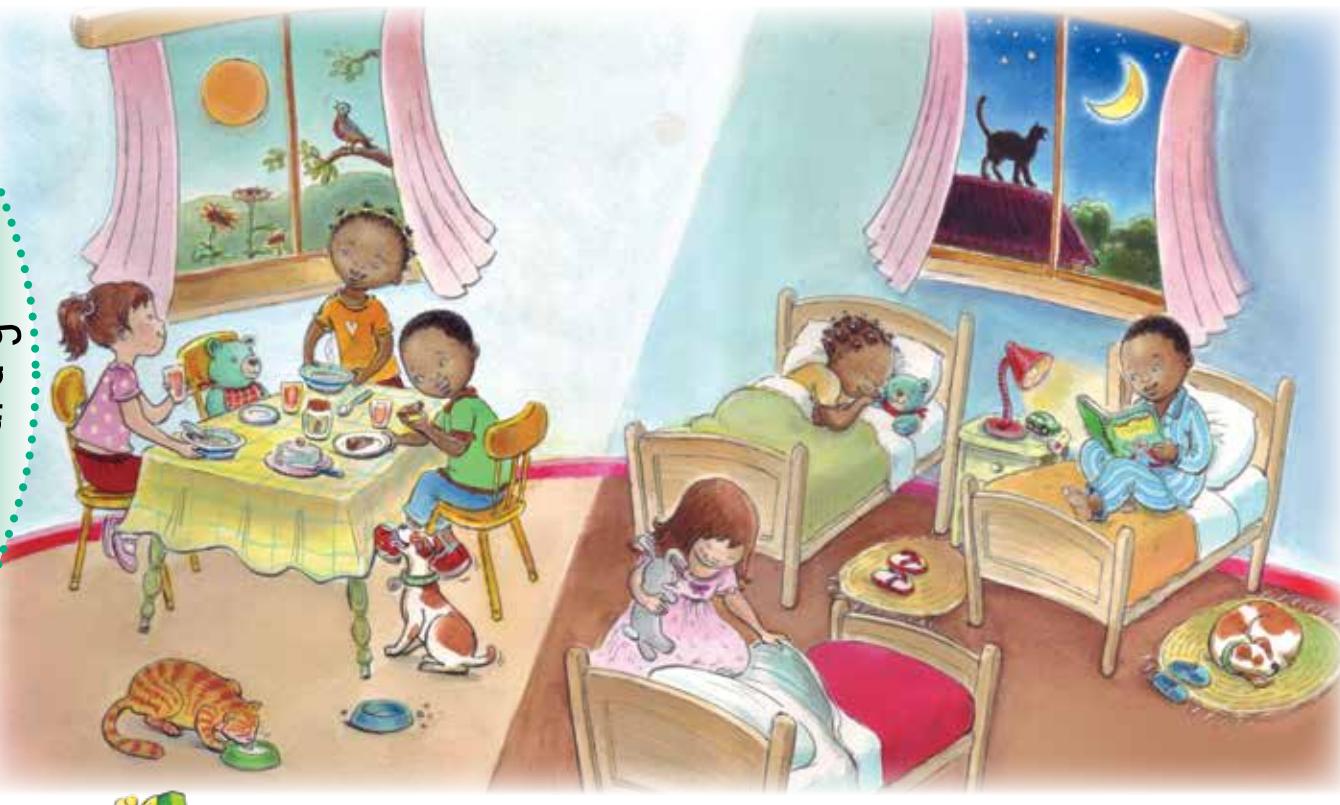

Mosegare le bošego

Kotara ya 4 – Bekē ya 6

A re boleleng

Lebelela diswantšho tše gomme o bolele le mogwera wa gago ka tšona.

A re ngwaleng

Lebelela diswantšho gape gomme o arabe dipotšišo tše.

Ke seswantšho sefe se se bontšhago bošego?

Ke ka lebaka la eng o realo?

Se sekaonekaone ke eng – mosegare goba bošego? Efa lebaka.

Re ka šomiša eng go dira lesedi ge go le leswiswi?

Letšatšikgwedi:

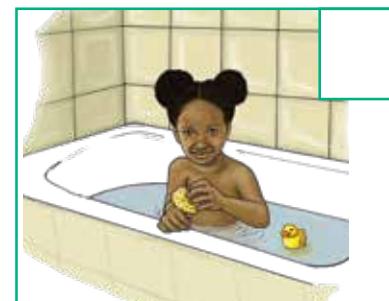
A re boleleng

Lebelela diswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga tšona.
Na thotšhe e swanetše go ba le eng gore e šome? O swanetše go
dira eng gore thotšhe e bonege?

A re ngwaleng

Nomora diswantšho tše ka tatelano ya maleba go laetša seo Refiloe a
se dirago go tloga ka nako ya dilalelo go fihla ge a eya go robala.

Bjale kgetha tlhalošo ya seswantšho se sengwe le se sengwe go tšwa go mantšu a a lego lenaneong. Ngwala nomoro ya seswantšho sa maleba kgauswi le tlhalošo.

O lapile gomme o yo robala ka yona nako yeo.

O a hlapa.

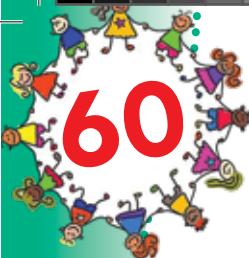
Refiloe le ba lapa la gabu ba rata go bolela, go ja dijo tša dilalelo mmogo
le go anega dikanegelo mantšiboa.

Bjale ke nako ya gore Refiloe a ye go robala.

O hlapa meno.

Ka morago ga dilalelo ka moka ba thuša go hlatswa dibjana le go
hlwekiša khitšhi.

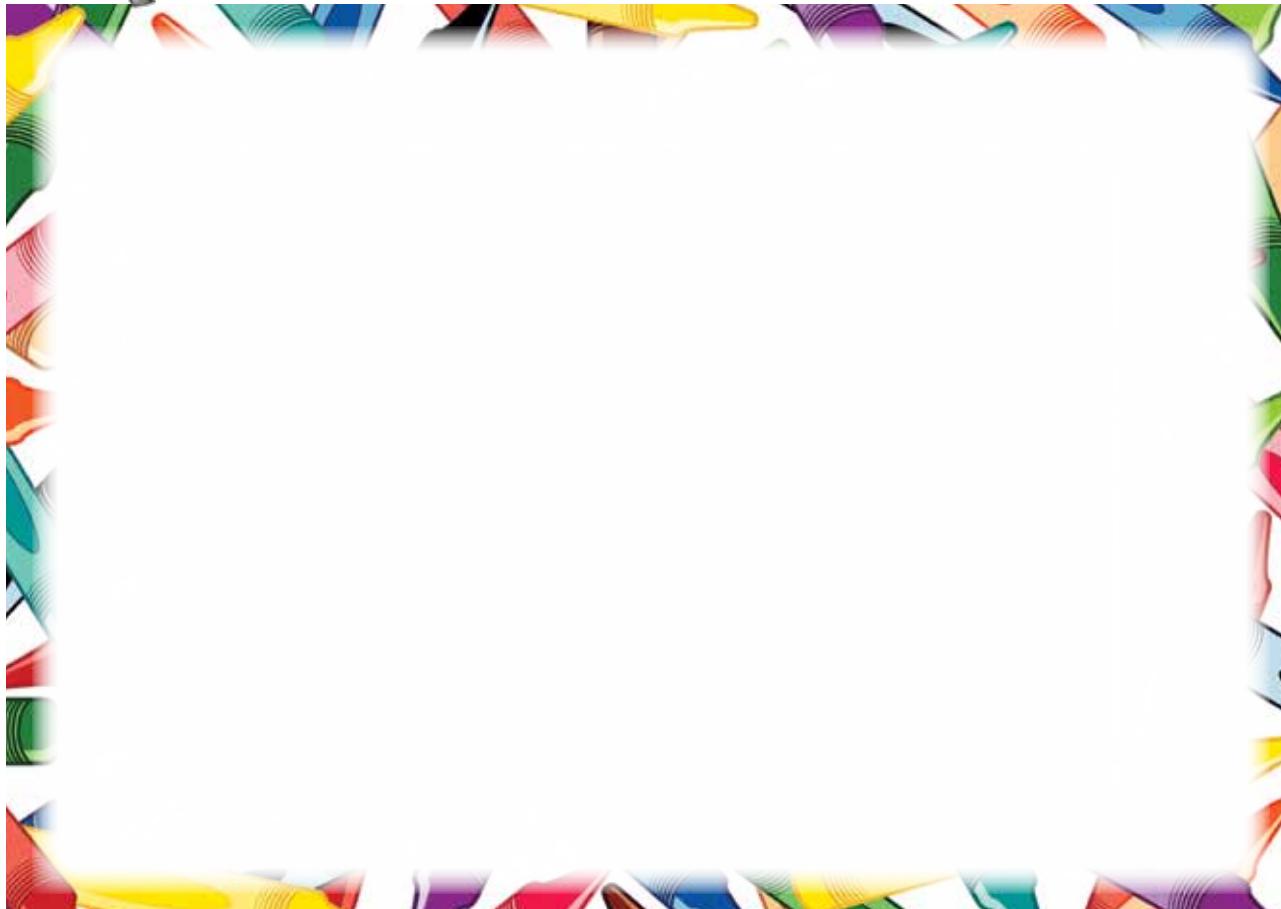

Kotara ya 4 – Beke ya 6

Ditoro le dikganyogo tša bošego

Dira se ekego o bile le toro ya go makatša. Thala seswantšho sa toro ya gago.

Bjale ngwala mafoko a mmalwa ka ga toro ya gago.

Go diregile eng?

O bone eng?

O be o ikwa bjang?

A re ngwaleng

Batho ba bangwe ba re ge o bona naledithunyi o swanetše go bolela seo o se kganyogago. Dira se ekego o bone naledithunyi gomme o ngwale se o se dumago.

Letšatsikgwedi:

Ke duma

Ke duma go lora ka ga

A re direng

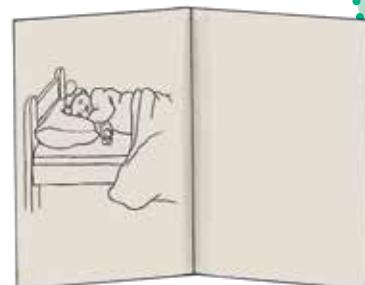
Thala seswantšho sa
gago se se go laetšago
o robetše.

O swanetše
go ba le:

- Pente ya mohuta ofe goba ofe
- Poraše ya go penta
- Pampiri ye tšhweu ya phaphathi
- Tšhela meetse ka gare ga jeke goba komiki go hlwekiša
poraše ya gago ya go penta.

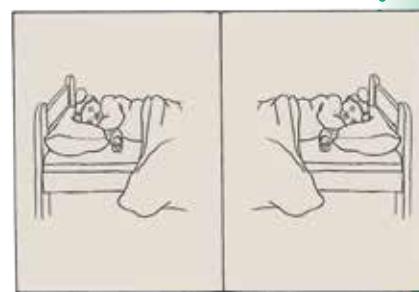
Se o swanetše go se dira:

Mena papetla ya pampiri e be seripagare gomme o e phurolle gape.

Ka thoko ye nngwe ya lemeno, thala seswantšho sa gago o apere diaparo tša go robala.

Bjale mena pampiri e be seripagare gape gomme o e fogohle ka seatla. Ge o e phurolla gape o tla bona lefahlana la gago ka thoko ye nngwe.

A re itšhidulleng

Kuka magetla, otlolla matsogo, šikinya diatla. Hwidinyetša letsogo la gago la mmagoja pele le morago. Dira bjalo ga tshela. Dira seo ka letsogo la nngle.

Hwidinyetša letsogo la gago la mmagoja morago ga tshela. Bjale dira seo ka letsogo la nngle.

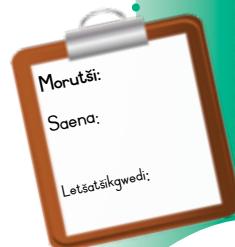
Hwidinyetša matsogo bobedi pele, ga tshela. A hwidinyetše morago.

Bjale hwidinyetša letsogo le tee morago gomme le lengwe pele, ka nako e tee.

Dira seo ga tshela gomme o fetole matsogo. Khutša o fole: bea matsogo a gago mpeng ya gago.

Hemela ka gare, moyo o fihle mpeng ya gago go fihla o bona matsogo a gago a ahlogana.

Hemela ka ntla ka go iketla, gabosele. Dira seo gane.

Morutši:
Saena:
Letšatsikgwedi:

61

Mošomo wa mosegaré le wa bošego

Kotara ya 4 – Beké ya 7

A re boleleng

Lebelela diswantšho gomme
o bolele le mogwera wa gago
ka tšona. Ke batho bafe
ba ba šomago bošego? Ke
batho bafe ba ba šomago
mosegaré?

$$\begin{array}{r} 12 - 3 \\ = 9 \end{array}$$

A re ngwaleng

Mo go batho ba, ke bafe bao ba šomago mosegaré le bošego?
Dira leswao le (✓) mo go diswantšho tša maleba.

	☐		☐		☐		☐
	☐				☐		☒
	☐						☐
	☐						☐
	☐		☐		☐		☐

Re šoma
mosegaré le
bošego.

A re boleleng

Mo seholopheng sa lena bolelang ka ga batho ka moka ba ba šomago
bošego fela.

Na barutiši ba šoma bošego fela?

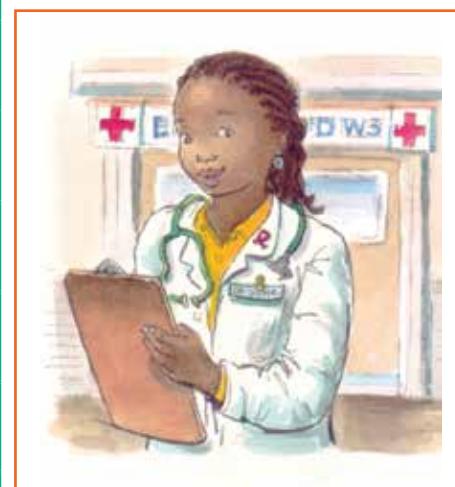
Na masekhurithi a šoma bošego fela?

Na o tseba motho yo a šomago bošego fela? O dira eng?

A re ngwaleng

Ngwala ka ga mohuta wa mošomo woo motho yo mongwe le yo
mongwe mo tlase a o dirago bošego.

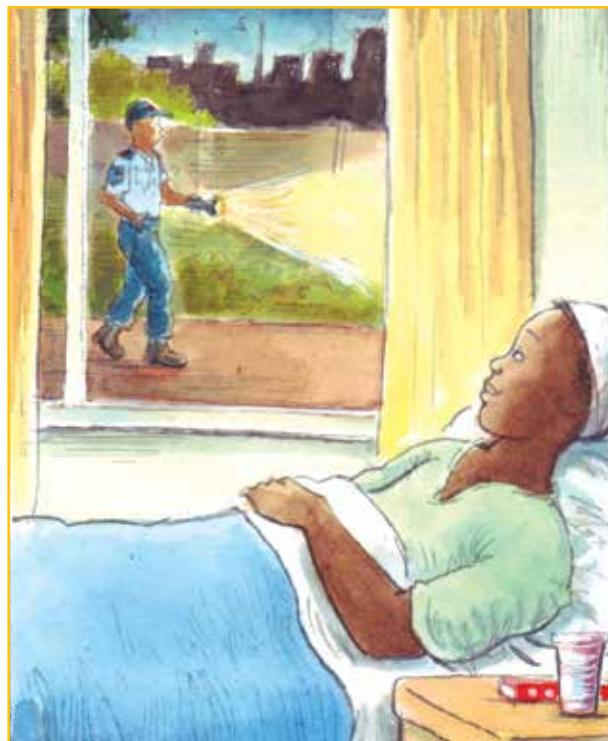
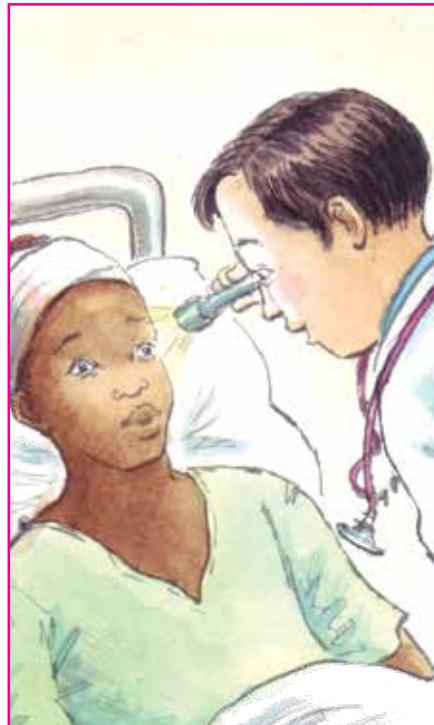

Go dira mošomo wo mobotse bošego

A re boleleng

Lebelela diswantšho gomme o bolele le mogwera wa gago ka ga tšona. Diswantšho di go botša kanegelo efe?

Letšatsikgwedi:

A re ngwaleng

Lebelela diswantšho gape gomme o arabe dipotšišo tše.

Na o nagana gore ngaka e rileng go modiramoepong?

Na modiramoepong o šomiša eng go bona ka tlase moepong?

Ke ka lebaka la eng go na le lesekhirithi sepetlela?

Na go na le motho yo o mo tsebago a šoma bošego? O šoma go dira eng?

Na go a kgonagala gore motho a šome mosegare ka moka le bošego ka moka?
Bolela gore ke ka lebaka la eng o realo.

A re itšidulleng

- Eya godimo le fase ka disetepisi ga lesome. Ema o heme ka setu.
- Eya godimo le fase ga lesome gape. Phurolla o be o tswalele diatla tša gago ge o dutše o dira seo.
- Eya godimo le fase ga lesome gape. Hwidinya matsogo a gago.
- Bjale dira dikgato tše lesome tša mafelelo o iša godimo le fase. Phaphatha diatla ge o dutše o dira seo.

Morutši:
Saena:
Letšatsikgwendi:

63

Bekē ya 8

Kotara ya 4 – Bekē ya 8

Diphoofto tša bošego

Lebelela diswantšho gomme o belele le mogwera wa gago ka ga tšona. Leka go bona gore o ka bolela maina a diswantšho tše kae. Na o kile wa bona tše dingwe ka mahlo a gago?

A re baleng

Diphoofto tše dintši di iphihla ka go robala mosegare, gomme, di sepelasepela bošego fela. Re di bitša diphoofto tše bošego. Tše dingwe tše diphoofto tše bošego di dula mo go fišago kudu go bilego go omile mosegare. Di leta go fhla ge go thoma moywa go tonyanyana ka morago ga ge letšatsi le sobetše, pele ga gore di tšwe. Diphoofto tše dingwe di iphihlela diphoofto tše dingwe tše di tsomago mosegare. Gape, go na le diphoofto tše bošego tše di tsomago bošego.

A re ngwaleng

Bjale araba dipotšišo tše:

Ke ka lebaka la eng diphoofto tše dingwe di tsoma bošego?

Ke diphoofto dife tše o kilego wa di lla bošego?

A re ngwaleng

Letšatšikgwedi:

Bala mafoko a. Dira leswao le (✓) ka lepokising ge o nagana gore lefoko le nepagetše. Dira leswao le (✗) ge o nagana gore le phošagetše.

Itekole	✓	✗
Tše dingwe tša diphoofolo tša bošego di iphihlela diphoofolo tše di tsomago mosegare. Gape, go na le diphoofolo tša bošego tše di tsomago bošego.		
Diphoofolo tše dingwe di robala mosegare gore di se kwe phišo ya letšatši.		
Diphoofolo tše dintši tša bošego di kgona go dupelela gabotsebotse.		
Dinonyana ka moka ke diphoofolo tša mosegare.		

A re baleng

Maribiši a robala mosegare gomme a sela bošego.

A na le mahlo a magolo ao a lebeletšego pele go swana le a rena.

Maribiši a bona gabotsebotse ge ngwedi o tagile. Ga a kgone go bona ge go le leswiswiswi. Maribiši a na le menotlo ya go tia kudu ye bogale. A e šomiša go swara diphoofolo tše dinnyane tše a di tsomago. Mafego a ona a khupeditšwe ke mafofa a boleta.

Diphoofolo tše dingwe tša bošego di kgona go kwa gabotse.

A re ngwaleng

Bala ka ga maribiši gape, gomme o arabe dipotšišo tše.

Na leribiši le ngaparela bjang phoofolo ye le e tsomago?

Na maribiši a tsoma diphoofolo tše kgolo goba tše nnyane?

Na maribiši a na le menotlo ye mebjang?

Morutši:
Saena:
Letšatšikgwendi:

64

Kotara ya 4 – Bekē ya 8

Phoofolo yeo e dulago e bolokegile bošego

A re boleleng

Lebelela seswantšho gomme o bolele
le mogwera wa gago ka ga sona. Na
o tseba leina la phoofolo ye?
Na o kile wa e bona?

A re baleng

Dinoko di robala mosegare. Bošego di nyaka dijo. Di šomiša menotlo ya tšona go epa
medu le digwere gore di di je. Dinoko di rata go iphihla ka tlase ga maswika. Dinoko di
na le meetlwā mmele ka moka. Meetlwā e bjalo ka dinalete tše bogale. Ge phoofolo ye
e tsomago e e batamela, noko e boela morago ka lebelo gomme ya hlaba phoofolo ye
e e tsomago ka meetlwā ya yona. Meetlwā e tloga mmeleng wa noko gore e kgone go
tšhaba. Gantši motsomi o tle a babelwe gomme a se kgone go e kitimiša.

A re ngwaleng

Bjale araba dipotšišo tše:

Na phoofolo ye e bitšwang?

E dira eng ge phoofolo ye e e tsomago e e batamela kudu?

Na e dula kae?

Na e ja eng?